

EWALUACJA INSTRUMENTU RLKS W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM W LATACH 2014-2020. LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „TRZY KRAJOBRAZY”

RAPORT KOŃCOWY

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka

| LUTY 2022

Spis treści

Streszczenie	2
1. Wprowadzenie. Przedmiot badania	3
2. Metodologia badania	4
Wielkość i dobór próby badawczej.....	5
3. Wyniki badania i ich interpretacja.....	6
3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny.....	18
3.3. Przedsiębiorczość	22
3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	26
3.5. Grupy defaworyzowane	29
3.6. Innowacyjność.....	35
3.7. Projekty współpracy	36
3.8. Ocena funkcjonowania LGD	39
3.9. Ocena procesu wdrażania	42
3.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	46
4. Odpowiedzi na pytania badawcze.....	50
5. Wnioski i rekomendacje	53
Spis tabel i wykresów.....	55
Załączniki. Narzędzia badawcze	57
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)	57
LGD (IDI)	63

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju przez Lokalną Grupę Działania "Trzy Krajobrazy".

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

1. Wprowadzenie. Przedmiot badania

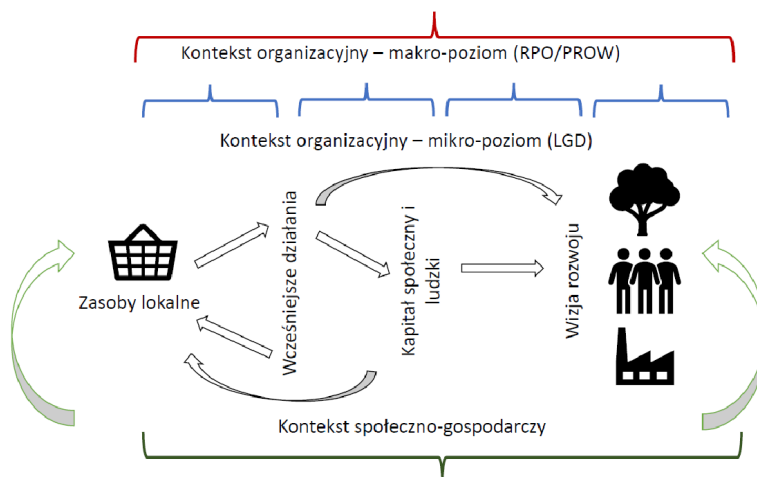
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć z aktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwią podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 2).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skalę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne, źródło: Raport ewaluacyjny [UUZPEŁNIĆ].

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań

społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

2. Metodologia badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmuje swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu,
- Lokalne Strategie Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Ze względu na prawdopodobne zagrożenie epidemiczne zaplanowano realizację 1000 wywiadów telefonicznych na próbie reprezentatywnej dorosłych mieszkańców 15 LGD (tj. średnio 67 wywiadów na 1 Grupę).

W celu uzupełnienia materiału badawczego opublikowany będzie także link do wersji elektronicznej kwestionariusza na stronie Stowarzyszenia LGD. Pomiar zostanie przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają dzięki stworzeniu intymnych okoliczności rozmowy, warunki do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoli to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które pozwolą na stworzenie rekomendacji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)

Przyjęto, że próba powinna z jednej strony dawać reprezentatywny obraz całego obszaru, ale jednocześnie powinna umożliwiać wnioskowanie dla każdego z obszarów LGD z osobna.

Lp.	Nazwa LGD	mieszkańcy	wnioskodawcy	w tym beneficjenci
1	Lokalna Grupa Działania "Chata Kociewia"	81	8	7
2	Lokalna Grupa Działania "Trzy Krajobrazy"	51	8	5
3	Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Dorzecze Słupi	100	10	6
4	Lokalna Grupa Działania "Wstęga Kociewia"	47	8	5
5	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej	52	8	4
6	Powiślańska Lokalna Grupa Działania	40	5	5
7	Słowińska Grupa Rybacka	59	8	3
8	Stowarzyszenie "Bursztynowy Pasaż"	27	5	5
9	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Dolnego Powiśla"	34	10	6
10	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Sandry Brdy	56	8	4
11	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Stolem	33	5	3
12	Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka	77	8	3
13	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	127	10	3
14	Żuławska Lokalna Grupa Działania	56	8	6
15	Lokalna Grupa Działania "Kaszubska Droga"	43	8	5
RAZEM		883	117	67

Liderzy lokalni

Przyjęto założenie, że liderzy lokalni są zainteresowani wpływaniem na rozwój przez udział w pracach LGD. W efekcie przyjęto, że w każdym LGD badaniem objęte będą po 3 osoby reprezentujące:

- mieszkańców (po 1 osobie z 15 LGD)
- organizacje pozarządowe (nie mniej niż 8 osób) lub samorząd lokalny (nie mniej niż 7 osób)
- przedsiębiorcy (po 1 osobie z 15 LGD)

3. Wyniki badania i ich interpretacja

3.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono trzy główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wpływający na wzrost poziomu ekonomicznego obszaru i sprzyjający włączeniu społecznemu
- Samorealizująca się lokalna społeczność wykorzystująca lokalną bazę obiektów publicznych
- Obszar LGD atrakcyjny turystycznie

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
1.Brak wiedzy szczególnie u młodych wykształconych ludzi o możliwościach inwestycyjnych obszaru, branżach. 2.Niewystarczająca liczba osób fizycznych, w tym uprawnionych rolników oraz osób ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych, rejestrująca działalność gospodarczą na obszarze 3.Niewystarczająca liczba mikroprzedsiębiorców poszerzających swoją działalność, służącą rozwojowi tej działalności	Niewystarczająca aktywność mieszkańców i przedsiębiorców służąca rozwojowi innowacyjnej przedsiębiorczości, w tym ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych	1. Zatrzymanie procesu rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości 2.Tendencja wzrostowa stopy bezrobocia	1. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wpływający na wzrost poziomu ekonomicznego obszaru i sprzyjający włączeniu społecznemu	1.1Podniesienie aktywności mieszkańców i przedsiębiorców w kierunku rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości, niwelującej proces wykluczenia społecznego	Mieszkańcy ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych, szczególnie młodzi, wykształceni ludzie

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
1.Słabe lokalne więzi społeczne. 2.Słabe wykorzystanie bazy obiektów wykorzystująca lokalną bazę obiektów publicznych.	Słaba aktywność społeczności lokalnych do kreowania procesu integracji, postawa roszczeniowa	1. Brak wykształconych animatorów 2.Niska świadomość o możliwościach wykorzystania zasobów materialnych i ludzkich 3.Niskie zaangażowanie lokalnych społeczności do kształtowania przestrzeni publiczne 4.Niewystarczająca interesująca oferta edukacyjno-kulturalna 5.Brak lub przystosowanie istniejących obiektów, służących zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnych 6.Brak wiedzy w zakresie pozyskiwania środków z programu LEADER	2.Samorealizująca się lokalna społeczność, wykorzystująca lokalną bazę obiektów publicznych.	2.1 Aktywna lokalna społeczność uczestnicząca w inicjatywach	
1.Niska świadomość i wiara społeczności w swoje kompetencje w zakresie wykorzystania lokalnego potencjału do rozwoju turystyki lokalnej i zewnętrznej 2.Społeczność lokalna	Funkcjonująca w świadomości mieszkańców jak i turystów nieatrakcyjność turystyczna regionu	1.Brak zainteresowania rozwojem turystyki poprzez własne uczestnictwo społeczności lokalnej w tym procesie brak atrakcyjnej oferty, pokazującej kulturową specyfikę obszaru	3.Obszar LGD atrakcyjny turystycznie	3.1 Społeczność lokalna świadoma walorów turystycznych obszaru	Zorganizowane grupy społeczności lokalnych, Koła Gospodyń Wiejskich, lokalne organizacje pozarządowe, osoby fizyczne chcące założyć działalność gospodarczą, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą,

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
świadoma walorów turystycznych obszaru		2.Niewystarczająca ilość podmiotów gospodarczych świadczących usługi związane z turystyką 3.Brak wiedzy w zakresie pozyskiwania środków z programu LEADER 4.Słabe zaangażowanie w odrestaurowanie, remont lub konserwację obiektów, wraz z ich udostępnieniem, mogących stać się atrakcją turystyczną 5.Niedostateczna promocja wśród społeczności lokalnej i turystów atrakcji turystycznych obszaru 6.Niedostateczne wykorzystanie imprez związanych ze specyfiką obszaru, w tym cyklicznych imprez markowych 7.Brak centrum promocji oraz słaba działalność promocyjna .			mikroprzedsiębiorcy chcący rozwinąć swoją działalność, potencjalni beneficjenci celu ogólnego III, parafie i związki wyznaniowe, potencjalni turyści, lokalna społeczność, jednostki sektora finansów publicznych LGD
Słaba dostępność, oznakowanie i wypromowanie obiektów, mogących stać się atrakcją turystyczną, dla mieszkańców obszaru i turystów-gości				Poprawa udostępnienia i oznakowania obiektów oraz promocji obszaru dla mieszkańców i turystów-gości	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem. Wyjątkiem są tu jedynie dwa działania:

- Operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją;
- Projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych.

Poziom realizacji wskazuje jednak, że możliwe jest wykorzystanie w pełni budżetu przed rokiem 2023.

Tabela 2. Postęp finansowy

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet	Realizacja budżetu - kwoty przyznane (PLN)	Realizacja budżetu (%)
Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wpływający na wzrost poziomu ekonomicznego obszaru i sprzyjający włączeniu społecznemu	Kampania informacyjna na temat założeń i możliwości skorzystania ze środków LEADER na tworzenie lub rozwój działalności gospodarczej	120 000	120 000	100%
	Operacje związane z utworzeniem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją	1118189,88	1200000,00	107,32%
	Operacje związane z utworzeniem działalności gospodarczej przez osoby ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją	282798,04	300000,00	106,08%
	Operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją	2626435,32	2045709,00	77,89%
	Spotkania informacyjno-konsultacyjne w zakresie m.in. myślenia strategicznego, wiedzy o potencjale, terminów naborów, zasad opracowywania wniosków itp.	11000,00	11000,00	100%
Samorealizująca się lokalna społeczność, wykorzystująca lokalną bazę obiektów publicznych	Operacje polegające na wyszkoleniu lokalnych animatorów do prowadzenia zajęć w obiektach publicznych (m.in. w świetlicach wiejskich) dla społeczności lokalnych uwzględniających zagadnienia w zakresie ochrony środowiska i klimatu	30000,00	30000,00	100%
	Operacje w sferze edukacyjnej w formie zajęć lub warsztatów dla osób ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych, uwzględniających zagadnienia w zakresie ochrony środowiska i klimatu	257136,76	289892,00	113%
	Operacje inwestycyjne w zakresie ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, realizowane przez społeczność lokalną na rzecz swoich miejscowości, wynikające z potrzeb społecznych	597267,36	676527,00	113%
	Innowacyjne inicjatywy, wynikające z potrzeb danej społeczności lokalnej, wykorzystujące: istniejącą bazę obiektów publicznych, potencjał i dziedzictwo obszaru, profesjonalistów z określonych dziedzin, w celu stworzenia zorganizowanych grup zainteresowań	231628,16	259225,00	112%

	Projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych	3280041,68	2215033,80	67,5%
	Spotkania informacyjno-konsultacyjne w zakresie m.in. Terminów naborów, zasad opracowywania wniosków.	2400,00	2400,00	100%
Obszar LGDatrakcyjny turystycznie	Operacje wspierające innowacyjne inicjatywy lokalne, służące aktywnemu poznawaniu walorów turystycznych obszaru i podnoszeniu wiedzy w zakresie ochrony środowiska i klimatu	10000,00	10000,00	100%
	Operacje realizowane w zakresie zainicjowania atrakcyjnej oferty, zawierającej produkty lub usługi lokalne uwzględniające elementy dziedzictwa kulturowego obszaru	143790,84	159509,00	111%
	Operacje związane z utworzeniem działalności gospodarczej ukierunkowanej na usługi związane z turystyką lub rekreacją	657299,56	700000,00	106,50%
	Operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej ukierunkowanej na usługi związane z turystyką lub rekreacją	397700,48	444045,50	111,65%
	Spotkania informacyjno-konsultacyjne w zakresie m.in. terminów naborów, zasad opracowywania wniosków.	4600,00	4600,00	100%
	Operacje polegające na odrestaurowaniu, remoncie, konserwacji obiektów o znaczeniu historycznym wraz z ich udostępnieniem i zabezpieczeniem, nadając im nową ogólnodostępną funkcję kulturową lub turystyczną	279139,16	279139,16	109%
	Operacje związane z promocją atrakcji turystycznych poprzez różne formy przekazu, w tym kampanie promocyjne	122500,00	122500,00	100%
	Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru	288572,76	311445,87	107,93%
	Stworzenie warunków do promocji obszaru poprzez ponadnarodowe działania promocyjne oraz organizację centrum informacji i promocji obszaru	171000,00	171000,00	100%

Analiza wskaźników rezultatu i produktu pozwala zauważyć, że niemal wszystkie obszary działań zostały w całości zrealizowane. Świadczy to zarówno o trafności postawionych celów, jaki i sprawności komunikacyjnej i organizacyjnej realizujących je podmiotów. Respondent podkreśla szczególną rolę jaką spełniła tu LGD: „Jest to ułatwienie pewnych kwestii koordynacyjnych [...] to powiaty miały pełnić funkcję koordynacyjną między gminami danego obszaru, ale jest to nie spełniło swojej roli i to LGD wypełniają tę przestrzeń, aby tu pracownicy samorządów i innych organizacji z danego terenu mogli się spotkać, wymienić pomysłami aplikować o różnego rodzaju granty” [IDI2_3]. Jedynie dwa obszary: operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej z wyłączeniem działalności związanej z turystyką lub rekreacją i projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych, wymagają dalszej

intensyfikacji działań. Należy przy tym zauważyć, że pełną realizację celów przewidywano do 2023 roku. Oznacza to, że nadal możliwe jest osiągnięcie każdego z nich.

Analiza wskaźników postępu wyraźnie wskazuje na dużą skuteczność w realizacji celów związanych z organizowaniem działalności gospodarczej i inwestycyjnej i słabość/znacząco mniejszą sprawczość w realizacji celów związanych z działaniami komunikacyjnymi, informacyjnymi i promocyjnymi. Jeden z respondentów przyznaje, że animacja lokalnej społeczności to najtrudniejsze z zadań postawionych przed LGD, wskazuje też na źródło trudności: „To jest najtrudniejszy aspekt tej działalności, bo u nas jak sama nazwa wskazuje obszar składa się z 3 krajobrazów: mamy Żuławy, mamy część wyżynną mamy część kaszubską. Jest ona problematyczna, bo nie ma tutaj społeczności lokalnej są ludzie, którzy po II wojnie światowej napłynęli i w nich trzeba zbudować aspekt społeczności lokalnej. Tu pojawia się problem, nie wiedzą ludzie co jest nasze. Jeśli chodzi o ten aspekt to skupiamy się na turystyce i wyeksponowaniu tego co było, czyli zabytków bądź projektów, w które były zaangażowane środki LGD-u gdzie zabytki były odbudowywane lub było coś z nimi robione, w związku z czym były organizowane różne wycieczki w latach 2018-2019 i tam były społeczności zebrane. Tu pojawia się luka, którą wykorzystuje LGD. Moja gmina znajduje się we wschodniej części powiatu i ludzie często nie mają świadomości co jest z drugiej strony powiatu gdańskiego. Niby to jest jeden obszar, ale tak nie jest” [IDI2_3]. Inny respondent zwraca jednak uwagę na fakt, że mieszkańcy są świadomi wyjątkowości miejsca, w którym żyją i gotowi do współpracy, która może przynieść wspólne korzyści: “Ja w ogóle mam do czynienia z osobami, które są bardzo zadowolone z miejsca swojego zamieszkiwania i trafił nam się obszar dość wyjątkowy pod wieloma względami, więc tu myślę, że zdecydowanie identyfikują się z miejscem, mają poczucie, że jesteśmy zlokalizowani w unikalnym obszarze, i że ta bliskość Gdańska jest dla nas bardzo pomocna, niemniej zlokalizowani jesteśmy jako gminy blisko siebie i no działamy na rzecz wspólnego dobra, tak to postrzegam właśnie” [IDI2_2].

Istnieją już konkretne plany działań promocyjnych: “Nie został zrealizowany jeszcze cel, który właśnie teraz realizujemy, by nasz obszar zaistniał w świadomości turysty. Przyjeżdżają tutaj do Gdańska. I nad tym właśnie w tej chwili pracujemy ten projekt współpracy, w który się angażujemy jest na etapie w tej chwili stworzenia aplikacji, portali sieci ścieżek tras rowerowych i tak dalej, w tym roku przewidujemy szeroką promocję naszego obszaru tak żeby dać tu możliwość, że kto przyjeżdża do Gdańska zauważył również, że tutaj ma do dyspozycji i ciekawą historię i ośrodki rekreacyjne” [IDI2_1].

Promocja regionu planowana jest we współpracy z podmiotami, które z pomocą LGD skorzystały już z funduszy i wytworzyły infrastrukturę turystyczną oraz kapitał społeczny: “Niby własnymi rękami nie, niemniej jednak tutaj współpracujemy z naszymi beneficjentami jakby też projekty z punktu widzenia przedsiębiorców zaangażowanych w turystykę lokalną, bo mieliśmy taki temat, takie działanie w LSR i zostało to zrealizowane i też współpracujemy właśnie z tymi którzy po prostu to zrealizowali i przewidujemy przy ich współudziale tą promocję dalej kontynuować” [IDI2_1].

Warto byłoby skorzystać z doświadczenia gmin, które mają sukcesy w realizacji tego typu działań. Ich realizacja jest kluczowa dla osiągnięcia wszystkich założonych celów. Bez sprawnej komunikacji i animacji nie zaistnieje świadoma społeczność o silnej lokalnej tożsamości. Bez skutecznej promocji nie zostanie w pełni wykorzystany turystyczny potencjał terenu.

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
Ilość utworzonych lub utrzymanych miejsc pracy w wyniku tworzenia lub rozwoju mikroprzedsiębiorstw (ogółem)	28	100
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno - konsultacyjnych	80	-
Liczba osób poinformowanych z obszaru LGD	500	-
Liczba osób, które podniosły swoją wiedzę i umiejętności i uzyskały certyfikat	20	-
Liczba osób ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych uczestniczących w zajęciach	60	100
Liczba osób zaangażowanych w realizację projektu	42	85,71
Liczba grup o różnych formach zainteresowań, umożliwiających samorealizację	4	0
Liczba osób korzystających z nowo wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów, w tym z grup defaworyzowanych	5770	100
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	40	-
liczba osób uczestniczących w wydarzeniach związanych z poznawaniem obszaru	400	-
liczba zainicjowanych atrakcyjnych ofert	3	33,3
Liczba utworzonych lub utrzymanych miejsc pracy związanych z działalnością turystyczną	10	100
Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	30	0
Liczba osób, które odwiedziły obiekty po udostępnieniu	500	100
Liczba osób poinformowanych o obszarze poprzez różne formy przekazu	201500	0
Liczba osób uczestniczących w imprezach markowych	2600	100
Liczba projektów skierowanych do lokalnych społeczności i turystów	1	0

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	12	100
Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych	3	100
Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	13	76,92
Liczba spotkań	8	-
Liczba kampanii	2	-
Operacje polegające na wyszkoleniu lokalnych animatorów do prowadzenia zajęć w obiektach publicznych (m.in. w świetlicach wiejskich) dla społeczności lokalnych, uwzględniających zagadnienia w zakresie ochrony środowiska i klimatu	100	-
Operacje w sferze edukacyjnej w formie zajęć lub warsztatów dla osób ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych, uwzględniających zagadnienia w zakresie ochrony środowiska i klimatu	750	100
Operacje inwestycyjne w zakresie ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, realizowane przez społeczność lokalną na rzecz swoich miejscowości, wynikające z potrzeb społecznych	6	100
Innowacyjne inicjatywy, wynikające z potrzeb danej społeczności lokalnej, wykorzystujące: istniejącą bazę obiektów publicznych, potencjał i dziedzictwo obszaru, profesjonalistów z określonych dziedzin, w celu stworzenia zorganizowanych grup zainteresowań	5	100
Projekty inwestycyjne, w zakresie ogólnodostępnej nowej lub zmodernizowanej infrastruktury rekreacyjnej lub kulturalnej, skierowane do lokalnych społeczności, w tym do zdefiniowanych grup defaworyzowanych, wynikające z potrzeb społecznych	18	53,84
Spotkania informacyjno-konsultacyjne w zakresie m.in. terminów naborów, zasad opracowywania wniosków	4	-
operacje wspierające innowacyjne inicjatywy lokalne, służące aktywnemu poznawaniu walorów turystycznych obszaru i podnoszeniu wiedzy w zakresie ochrony środowiska i klimatu	20	-
Operacje realizowane w zakresie zainicjowania atrakcyjnej oferty, zawierającej produkty lub usługi lokalne uwzględniające elementy dziedzictwa kulturowego obszaru	3	100
Operacje związane z utworzeniem działalności gospodarczej ukierunkowanej na usługi związane z turystyką lub rekreacją	7	100
Operacje związane z rozwojem działalności gospodarczej ukierunkowanej na usługi związane z turystyką lub rekreacją	3	100
Spotkania informacyjno-konsultacyjne w zakresie m.in. terminów naborów, zasad opracowywania wniosków	3	-
Operacje polegające na odrestaurowaniu, remoncie, konserwacji obiektów o znaczeniu historycznym wraz z ich udostępnieniem i zabezpieczeniem, nadając im nową ogólnodostępną funkcję kulturową lub turystyczną	3	100
Operacje związane z promocją atrakcji turystycznych poprzez różne formy przekazu, w tym kampanie promocyjne	9	-
Imprezy markowe bazujące na lokalnych produktach związanych ze specyfiką obszaru	6	100

Stworzenie warunków do promocji obszaru poprzez ponadnarodowe działania promocyjne oraz organizację centrum informacji i promocji obszaru	1	100
---	---	-----

Zwraca uwagę nierównomierna realizacja działań na obszarze LSR – szczególnie niska była aktywność w gminach Suchy Dąb i Trąbki Wielkie. Z drugiej strony, wyraźnie pod względem wysokiej aktywności odznacza się gmina Pruszcz Gdański, Cedry/Wielkie i Kolbudy co wskazuje, że wielkość gminy nie jest najistotniejszą zmienną, jeśli chodzi o ilość realizowanych działań.

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach

Przedsięwzięcie	gmina						razem
	Cedry Wielkie	Kolbudy	Pruszcz Gdański	Pszczółki	Suchy Dąb	Trąbki Wielkie	
1.1.2	3	2	5	2			13
1.1.3		1	2				3
1.1.4	1	2	7	1		1	12
2.2.2	1	1	2		1		5
2.3.3	1	1	1	1	1	1	6
2.4.4	1		2	1	1		5
2.5.5	3	2	2	2	1	2	12
3.1.2.2		2			1		3
3.1.3.3	1	3	1	1		1	7
3.1.3.4		2				1	3
3.2.1.6	1	1		1			3
3.2.3.8	1	1	1	1	1	1	6
Razem	13	17	23	10	6	7	77

Beneficjentami działań były najczęściej osoby fizyczne, organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy. Z ofert LGD nie skorzystała żadna grupa nieformalna. W pewnym stopniu wynika to ze specyfiki programu, na co zwraca uwagę nasz respondent: “W tamtym programie, ze względu na to, że były małe projekty było większe zaangażowanie małych organizacji tych Kół Gospodyń Wiejskich. My z kolei robiliśmy duże przedsięwzięcia dotyczące dziedzictwa obszaru i zaangażowaliśmy w to również te organizacje. Wobec powyższego jakby tamten program ze względu na w sumie niewielkie kwoty, na które mogły pozwolić sobie te małe organizacje był lepszy. Na to jak w tej chwili bariera finansowa te 50 tyś. minimum dla stowarzyszenia, które musi ... mało które stowarzyszenie, wie Pani, dysponuje taką kwotą” [IDI2_1].

Warto zwrócić uwagę na duże zaangażowanie organizacji pozarządowych, które chętnie sięgały po wsparcie z programów LSR. To dobry prognostyk dla budowania silnej lokalnej społeczności świadomej swoich celów i możliwości.

Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	beneficjent							razem
	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa nieformalna	Kościół, związek wyznaniowy	
1.1.2			12					12
1.1.3			3					3
1.1.4				12				12
2.2.2					5			5
2.3.3					6			6
2.4.4					5			5
2.5.5	11	1						12
3.1.2.2					3			3
3.1.3.3			7					7
3.1.3.4				3				3
3.2.1.6							3	3
3.2.3.8	6							6
razem	17	1	22	15	19	0	3	77

Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy	Cedry Wielkie		Kolbudy		Pruszcz Gdański miasto		Pruszcz Gdański gmina		Pszczółki		Suchy Dąb		Trąbki Wielkie	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	6868	6986	15908	18165	29589	31578	26976	32184	9136	9927	4212	4248	10911	11242
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	51,5	57,5	56,6	61	60,5	69,7	54,7	62,7	53,1	61,7	51,3	56,7	54,3	59,1
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	10	13	10	12,9	13,6	15,7	8,8	10,8	10,3	12,8	9,6	11,9	10,1	12,7
Liczba ludności – zmiana na 1000 mieszkańców	0,4	3	20,3	18,3	12,4	8	43,3	27,6	14,6	22	12,7	5,9	3,3	8,7
Saldo Migracji ogółem	0	-11	0	310	0	190	0	630	0	172	0	31	0	33
Przyrost naturalny na 1000 ludności		0,43		2,45		3,5		7,15		3,28		-2,58		4,65

W opinii badanych respondentów cele, jakie wyznaczono tworząc LSR są nadal aktualne. Oceniano je jako trafne. Jeden z badanych jako dowód na tę trafność mówi: „Wydaje mi się, że cele już są zrealizowane.” [IDI2_3]. Kolejny potwierdza: “Plan został zrealizowany i to chyba z nawiązką, tak to widzę” [IDI2-2].

Należy przez to rozumieć, że gdyby wyznaczone cele nie odpowiadały lokalnym potrzebom, nie byłoby zainteresowania realizacją projektów, co finalnie doprowadziłoby do tego, że nie osiągnięto by założeń. Założenia osiągnięto, o czym nie bez satysfakcji informuje członek Rady: „Jeśli chodzi o cele, które sobie postawiliśmy na pewno są aktualne. [...] program pozwolił spojrzeć na obszar z zupełnie innej strony. Praktycznie w każdym sołectwie czy gdziekolwiek spojrzysz w prawo czy w lewo, to są realizacje, które powstały właśnie z programów naszego stowarzyszenia. I mam tę ogromną satysfakcję” [IDI2_1].

Według badanych, cele były na tyle trafnie skonstruowane, że zachowały ważność mimo zmieniających się okoliczności zewnętrznych. Jedynie jeden cel wydaje się nieaktualny: “Nasz powiat charakteryzuje się dość niskim stopniem bezrobocia w związku z czym niedługo trzeba będzie podjąć zmiany w tym dokumencie” [IDI2_3].

O sukcesie realizowanych działań (mierzonych osiągnięciem przyjętych założeń) zaważyła trafność postawionej diagnozy (również to, że była konsultowana z mieszkańcami), sprawność organizacyjna LGD, ale także zdolność do dyskusji nad projektami członków Rady LGD.

3.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytanie badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia 19 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. Należy uznać, że to znaczący sukces zważając na niewielką liczbę organizacji pozarządowych na obszarze LSR (Jedna organizacja pozarządowa przypada na przeszło 793 osoby, co stanowi jeden z najniższych wskaźników w kraju (LSR) oraz bariery w dostępie do środków.

Pozytywnym przykładem jest gmina Pszczółki, w której liczba nowo zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych jest najwyższa. Trzeba jednak zauważyć, że są aż trzy gminy, w których nie powstają żadne organizacje pozarządowe: Pruszcz Gdański, Suchy Dąb i Trąbki Wielkie – jednak te, które tam funkcjonują są aktywne i ubiegały się o środki w ramach PROW.

Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Rok	Gmina							razem
	Cedry Wielkie	Kolbudy	Pruszcz Gdański miasto	Pruszcz Gdański gmina	Pszczółki	Suchy Dąb	Trąbki Wielkie	
2010	0	1	1	2	1	7	1	13
2011	3	2	0	2	1	0	0	8
2012	4	3	1	3	0	0	1	12
2013	0	1	1	2	0	0	1	5
2014	1	3	2	2	1	0	2	11
2015	1	3	2	2	2	2	0	12
2016	0	5	1	3	4	0	1	14
2017	4	2	1	4	1	2	4	18
2018	0	2	1	3	1	0	3	10
2019	0	1	3	1	2	0	0	7
2020	3	2	0	2	5	0	0	12

Niską liczbę organizacji pozarządowych w w/w gminach należy tłumaczyć niską potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne. Nadal trafna jest diagnoza z LSR: "Nowi mieszkańcy to głównie osoby pracujące poza obszarem LGD, traktujące swoje nowe miejsce jako azyl, ucieczkę przed zgiełkiem miasta. Nowi mieszkańcy, z trudem integrują się z wcześniej osiadłą społecznością, nie znajdując wspólnego języka co do potrzeb i nie utożsamiają się ze swoim miejscem zamieszkania. Mieszkając w atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo miejscowościach nie są zainteresowani rozwojem turystyki pod kątem zatrudnienia, a jedynie przejawiają postawę roszczeniową w stosunku do władz w celu zapewnienia im atrakcyjnej oferty rekreacyjnej, kulturalnej i edukacyjnej. Wynikiem tej postawy jest słabe zaangażowanie w działalność społeczną na rzecz swojej miejscowości i stawianie na dalszym planie problemów związanych z integracją, dbałością o zachowanie lokalnego dziedzictwa czy też utożsamiania się ze swoim miejscem zamieszkania" LSR 2014-2020, s.11]. Nieco więcej niż

połowa mieszkańców deklarowała, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców. Tylko ⅓ z nich zrobiła to pod wpływem zachęty ze strony LGD.

Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	60,8	39,2
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	19,6	80,4

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mieszkańcy mają poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że mają oni poczucie, że mogą mieć wpływ na to, co dzieje się zarówno w ich własnej miejscowości (62,7%), jak i mogą wpływać na życie gminy (54,9%). Niestety, co pokazują statystyki, takie przekonania nie wpływają znacząco na preferowane rodzaje aktywności wspólnych. O ile mieszkańcy są bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne to realizują się raczej w inicjatywach prywatnych, które wpływają jednak na rozwój regionu.

Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	62,7	19,6	17,6
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	54,9	25,5	19,6

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnie umiarkowanej aktywności mieszkańców, dzielą oni przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 90,2%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (74,5%).

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	90,2
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą pomóc potrzebującym	9,8
Razem	100,0

Mieszkańcy pytani o to, co mogłoby zachęcić do działania najczęściej wskazywali na to, że chętnie zaangażowaliby się w realizację „konkretnych” działań, „konkretnego planu”. Można to odczytywać w ten sposób, że oczekiwaliby raczej przekonującej ich propozycji działań, niż gotowi są do ich inicjowania. Jednocześnie zwracano uwagę, że mają poczucie braku informacji o możliwościach włączania się w działania lokalne (chętnie dowiedzieliby się o nich przy okazji lokalnych wydarzeń kulturalnych, np. festynów) lub brakuje im zachęty do tego ze strony lokalnego samorządu. Dość liczna była też grupa mieszkańców, którzy nie umieli powiedzieć, co mogłoby ich zachęcić do zaangażowania się w sprawy wspólne, a nieliczni zadeklarowali, że nie ma to znaczenia, ponieważ nie mają czasu na takie sprawy.

Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	74,5
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	25,5
Razem	100,0

Tym ważniejsza staje się z tej perspektywy rola LGD. Taką perspektywę zarysowują też badani przedstawiciele Rady, którzy między innymi zwracają uwagę na to, że pojawienie się LGD: „Jest to ułatwienie pewnych kwestii koordynacyjnych z punktu widzenia powiatu. To powiaty miały pełnić funkcję koordynacyjną między gminami danego obszaru, ale jeśli to nie spełniło to swojej roli i to LGD wypełniają tę przestrzeń, to dobrze, aby tu pracownicy samorządów i innych organizacji z danego terenu mogli się spotkać, wymienić pomysłami aplikować o różnego rodzaju granty” [IDI2_3].

Rola LGD mogłaby w tym kontekście polegać na zdolności pogodzenia różnych interesów, zdolności do włączania różnych partnerów we wspólne przedsięwzięcia i większej skuteczności działania na rzecz wspólnych celów. Świetnie ilustruje to następująca wypowiedź: „To jest najbardziej aktualny temat. Ciężka jest współpraca na linii gmina-powiat i tu jest ta luka LGD-nad tym pracujemy, czyli nad promocją i trochę wchodząc w turystykę. Chcemy stworzyć aplikację, która ma ściągnąć ludność aglomeracji trójmiejskiej na teren naszego powiatu z chęcią wskazania nie tylko naszych inwestycji i zabytków, ale też kompleksowego pokazania naszego powiatu co, gdzie można zobaczyć jadąc rowerem przez szlaki rowerowe jakie biegną przez nasze gminy, w ten sposób wskazać kompleksowość. Na dziś często to są inwestycje pojedyncze, rozproszone. To jest problem, z którym chcemy wyjść w perspektywie 2021 roku, aby pokazać co powiat proponuje i gdzie można się, z czymś utożsamić. W tym zasadniczo widzimy lukę” [IDI2_3]. „LGD zdecydowanie ułatwia realizację prac rozwojowych gminy. Pomijając fakt możliwości aplikowania o różne środki na działania, mamy dzięki temu kilka zrealizowanych inwestycji. Wiadomo gminy najbardziej patrzą pod względem inwestycji na swój rozwój W przeciągu kilku lat przynajmniej kilka inwestycji było realizowanych przy współpracy z LGD. Zawsze można liczyć na ich pomoc w przypadku wypełniania wniosku o pomoc czy późniejszego wniosku o płatność. Współpraca merytoryczna też jest, jeśli chodzi o aplikowanie” [IDI2_3].

Pełnieniu takiej roli służy aktywność animacyjna podejmowana przez LGD: „W przeciągu ostatnich lat zwiększyła się świadomość mieszkańców nie tylko mojej gminy, ale też powiatu Gdańskiego na temat działania LGD. Wiedzą, że można a pośrednictwem danej grupy pozyskać środki na rozwój, otwarcie działalności i z tego bardzo często i chętnie korzystają. Bardzo dużo różnych pytań trafia do mnie jako do pracownika urzędu, jak można aplikować, w jakim zakresie, oczywiście do konkretów przechodzi połowa osób albo jedna trzecia, ale są zainteresowani, często nowszymi dziedzinami życia związanymi z technologią, chcą się rozwijać za pomocą LGD i często korzystają” [IDI2_3].

Respondent zwraca również uwagę na szczególną rolę LGD na obszarach wiejskich: „[...] środki, które są dystrybuowane już przez miasto Gdańsk jako takie (RPO) są tak oblegane i tak mocno ograniczone biorąc pod uwagę chętnych, że takie małe miejscowości jak nasza i okolice to bardzo ciężko jest coś sensownego pozyskać, bo z mojego punktu widzenia one są skoncentrowane na centralizacji, na miejskich pomysłach i na przedsiębiorcach, którzy są na terenie trójmiasta zlokalizowani, a tutaj ewidentnie mówimy o rozwoju obszarów wiejskich, więc jeśli ktoś chce coś zrobić lokalnie wartościowego dla siebie i okolicznych mieszkańców no to mam wrażenie, że nie ma alternatywy, może to być moje odczucie, ale tak to postrzegam” [IDI2_2]. Nadal jednak trzeba pracować nad świadomością mieszkańców i rozpoznawalnością LGD: „Nie mam poczucia, że LGD jest jakby wypromowany tutaj na całym swoim obszarze działania, no nie jest. Mieszkańcy nie wiedzą jeszcze o jego istnieniu na tyle, na ile powinni i mogliby sami na tym skorzystać, bo do tego to się sprowadza”

[IDI2/2]. Potwierdza to inny respondent: „Może nie nierozpoznawalny, badań rozpoznawalności marki jako takie nie było, trudno mi powiedzieć na ile jest rozpoznawalny, ja mogę przez pryzmat swoich doświadczeń powiedzieć, że pewnie powinien być wypromowany znacznie bardziej, bo biorąc pod uwagę to jak dużo robi dobrego to szkoda byłoby, gdyby osoby nie wiedziały o tym dla swoich własnych korzyści, ale czy taki etap żeby był bardzo rozpoznawalny, albo gdyby ten etap był dalej to i tak by nas chyba nie satysfakcjonowało, trudno powiedzieć, że oni nie wiedzą, ale na jaką skalę wiedzą – nie wiem, ale ta skala jest chyba niewystarczająca” [IDI2_2].

Dlatego ważnym celem jest organizacja spotkań i działań informacyjnych także dla pozostałych mieszkańców gmin, innych niż przedsiębiorcy.

Chociaż rola lidera inicjującego działania na obszarze LSR postrzegana jest jako naturalna i nieoceniona, badani podkreślali, że ze względu na liczne zadania LGD niezbędne jest uzupełnienie tej jej aktywności przez lokalnych liderów: „ale to by wszystko nie zaistniało bez szeregu działań miękkich robionych przez stowarzyszenia oraz zaangażowanie mieszkańców w tą działalność konkretnych wsi czy sołectw” [IDI2_1].

Być może lokalnych liderów należy poszukiwać także poza istniejącymi już organizacjami pozarządowymi. Znalezienie i wsparcie lokalnych liderów, którzy nie są jeszcze w orbicie działań organizacji pozarządowych mogłoby znacząco wzmocnić potencjał drzemący w wielu mieszkańcach obszaru LSR.

3.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?

Większość mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne (80,4%), które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości prowadzenia i rozwoju przedsiębiorczości. Choć ponad połowa badanych zauważa, że w ostatnich latach nie wzrastała liczba nowych przedsiębiorstw (56,9%) to niemal połowa dostrzega inwestycje w rozwój infrastruktury turystycznej (49,0%), co wpływało na zwiększenia się liczby ofert pracy (51,0%) (**w ramach realizacji LSR powstało 73 nowe miejsca pracy**). Jednocześnie ponad połowa mieszkańców uważa, że nie zmieniły się warunki prowadzenia firm. Warto zauważyć, że warunki te są zależne nie tylko od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych.

Bardziej niepokojące są dwa inne zjawiska. Pierwszym jest z nich jest fakt, że zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy zwiększanie się atrakcyjności ofert pracy. Drugim natomiast, że zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem zdaniem ponad połowy badanych nie zmieniły się. Warto w tym miejscu poczynić uwagę, że może to mieć/ma to ścisły związek z rozwarstwieniem lokalnej społeczności składającej się z dwóch grup osadniczych. Mieszkańcy napływowi, dla których głównym pracodawcą jest pobliska metropolia, raczej nie szukają dla siebie miejsca na lokalnym rynku pracy. Wśród ludności miejscowej wciąż słaba jest identyfikacja kulturowa i tożsamościowa z miejscem, stąd słabo rozpoznają oni turystyczno-rekreacyjne walory miejsca zamieszkania i nie wydają się im one ciekawą alternatywą dla podjęcia działalności zawodowej/zarobkowej poza rolnictwem.

Dla młodych mieszkających na terenie LGD atrakcyjniejszym rynkiem pracy jest prawdopodobnie pobliska aglomeracja. Działania LGD mają na celu uświadomienie młodym ludziom jakie możliwości stwarza region, pomoc w uzyskaniu funduszy na realizację projektów związanych z rozwojem regionu i przede wszystkim zachęcenie ich do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach? (100 % w wierszach)	poprawa	bez zmian	pogorszenie
liczba nowopowstających przedsiębiorstw	33,3	56,9	9,8
ilość inwestycji gospodarczych	41,2	49,0	9,8
Ilość ofert pracy	51,0	43,1	5,9
atrakcyjność ofert pracy	39,2	52,9	7,8
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	80,4	13,7	5,9
rozwój infrastruktury turystycznej	49,0	41,2	9,8
warunki prowadzenia firm	27,5	58,8	13,7
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	37,3	58,8	3,9

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców, wyrażają jednoznaczne opinie. Tylko według 5% z nich wsparcie przedsiębiorczości jest kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Największa grupa, 38% mieszkańców, wskazuje, że oczekuje przede wszystkim zapewnienia długofalowej oferty kulturalnej i edukacyjnej dla siebie i swoich dzieci, dającej możliwość rozwoju umiejętności, talentów i wypełniających czas wolny. Oferta ta powinna być ukierunkowana na włączenie społeczne wszystkich wymienionych grup defaworyzowanych, aby proces integracji w miejscowości jak i na obszarze był realizowany kompleksowo. Drugą ważną dziedziną, która według ankietowanych powinna być rozwijana to infrastruktura turystyczna (atrakcje turystyczne), której potrzebę wyraziło 18% badanych. Należy przy tym podkreślić, że mieszkańcy wskazując na rozwój

infrastruktury turystycznej mają na względzie nie tylko rozwój regionu, ale i zapewnienie sobie ciekawej oferty rekreacyjno-wypoczynkowej. Szczególnie dla mieszkańców realizujących się zawodowo w aglomeracji przyciągnięcie dużej liczby turystów nie jest pierwszoplanowym celem.

Z kolei przedstawiciel Rady zwraca uwagę, że zainteresowani projektami LGD są nie tylko przedsiębiorcy, ale i mieszkańcy pracujący na etatach: „Dużo jest zapytań tych osób, które pracują normalnie, ale chcieliby do tego otworzyć działalność na terenie naszej gminy. Wiem, że gdyby były dodatkowe środki to jeszcze chętniej, więcej osób by skorzystało. [IDI2_3]. Może to wskazywać na skuteczność działań LGD i rosnącą świadomość mieszkańców dotyczącą możliwości realizowania się zawodowo w miejscu zamieszkania.

Wskazując na działy, które wymagają dalszego rozwoju mieszkańcy wymieniali też te, które silnie odwołują się do lokalności i lokalnych zasobów. Ich propozycje koncentrowały się przede wszystkim wokół lokalnych produktów i usług (11%) oraz zabytków regionu (10%). Jak zauważa członek Rady nie jest to jednak priorytet: „Są miejscowości, są gminy, które chcą zaistnieć, chcą coś zrobić atrakcyjnego w swojej wsi czy tak dla mieszkańców przede wszystkim oczywiście, ale również dla turystów. Natomiast no tutaj ludzie jakby nie nastawiają się stricte na turystykę tak jak powiedzmy sobie w innych regionach ... na Kaszubach prawda, gdzie ten region praktycznie jest bardzo mocno nastawiony na turystę” [IDI2_1].

Aż 15% mieszkańców zwróciło uwagę na słabo rozwiniętą infrastrukturę komunalną (drogi, usługi), dla 10% największym problemem regionu jest zanieczyszczenie środowiska jako wynik złej gospodarki wodno-kanalizacyjnej. (LSR) Wyniki te potwierdzają wcześniejsze ustalenia, że w centrum zainteresowania mieszkańców jest dobrostan własny, a w rozwoju upatrują szansy polepszenia warunków bytowych. Wskazane obszary nie są oczywiście obojętne dla wsparcia lokalnej przedsiębiorczości.

Z kolei przedstawiciele Rady zwracali uwagę, na fakt, że wspierając przedsiębiorców dbają o zachowanie zasady zrównoważonego rozwoju: „Staramy się przyjąć klucz. Chcemy, żeby to były działalności z różnych obszarów naszego powiatu. Nikogo nie wykluczamy. Staramy się unikać sytuacji, w której z jednego obszaru przychodzą do nas wnioski. Staramy się robić na kilka naborów, ale co do zasady, jeśli chodzi o zrównoważony rozwój to, jeśli chodzi o gminy to jest to łatwiejsze do wyegzekwowania, bo często gminy realizując inwestycje realizują je w kilku miejscowościach nie w jednej. Jeśli chodzi o przedsiębiorców to jest trochę trudniej, staramy się ale jest trudniej, ciężko o restrykcyjne normy no bo nie możemy ograniczać geograficznie naborów” [IDI2_1].

W ocenie badanych projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojem obszaru objętego LSR. Respondent podkreśla, że sposób działania został tak zaprojektowany, by działania wszystkich zaangażowanych podmiotów dopełniały się: „Organizacje i stowarzyszenia, które działają na terenie poszczególnych gmin realizowały inwestycje turystyczne, tak jak i przedsiębiorcy, którzy rozbudowywali swój potencjał rekreacyjny czy turystyczny. Wszystko idzie w kierunku uatrakcyjnienia tego obszaru, pokazania go w ścisłej współpracy nas (LGD) i poszczególnych sektorów” [IDI2_1].

Potwierdzenie o rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR znajdujemy też w statystykach publicznych. We wszystkich gminach wzrosła bezwzględna liczba firm.

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Rok	Gmina													
	Cedry Wielkie		Kolbudy		Pruszcz Gdański miasto		Pruszcz Gdański gmina		Pszczółki		Suchy Dąb		Trąbki Wielkie	
	Liczba podmi otów AJ	Na tys. Mieszk ańców AL	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców	Liczba podmi otów	Na tys. mieszk ańców
2010	455	101,9	1750	186,1	3819	211,1	2747	195,9	877	156,1	292	106,7	693	102,9
2011	449	99,7	1852	192,3	3873	212,5	2991	201,5	905	158,1	296	107,3	645	94
2012	470	103,5	1966	200,8	4021	218,6	3195	205,6	919	158	300	108,5	701	101,1
2013	497	109,4	2064	208,2	4144	226,1	3408	209,1	932	159,3	323	115,9	706	101,4
2014	503	110,6	2110	210,5	4173	226,6	3632	214,9	950	160,3	332	119,9	746	105,9
2015	530	116,9	2223	218,8	4235	229,8	3883	222,6	965	161,7	351	126,1	812	114,8
2016	545	120,5	2329	224,4	4347	235,1	4086	228,0	997	166	362	131,2	840	118
2017	568	125,5	2471	232,1	4421	239,9	4314	233,5	1072	176,9	382	139,1	888	124,8
2018	592	132,3	2619	238,5	4487	241,9	4577	241,5	1096	179,5	403	147,6	911	128,9
2019	644	144,4	2772	248,9	4665	250,3	4847	249,4	1152	189,1	421	155,2	956	135,2
2020	650	146,5	2950	261,5	4808	258,4	5132	259,5	1198	195,1	439	161,9	1004	142,1

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Rok	Gmina													
	Cedry Wielkie		Kolbudy		Pruszcz Gdański miasto		Pruszcz Gdański gmina		Pszczółki		Suchy Dąb		Trąbki Wielkie	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. Mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2010	59	8,83	253	18,06	409	14,91	320	15,53	92	10,97	31	7,56	75	7,22
2011	83	12,33	189	13,05	354	12,69	368	16,93	95	11,13	34	8,26	78	7,42
2012	63	9,25	199	13,41	377	13,35	334	14,59	92	10,61	36	8,67	82	7,69
2013	61	8,91	186	12,29	395	13,75	354	14,73	75	8,5	41	9,85	80	7,49
2014	66	9,62	193	12,47	348	11,99	404	15,95	92	10,32	34	8,16	108	10
2015	66	9,62	225	14,27	356	12,11	416	15,71	97	10,68	42	10,06	113	10,37
2016	59	8,57	227	14,06	361	12,07	393	14,25	104	11,33	36	8,57	129	11,78
2017	74	10,65	230	13,87	400	13,21	466	16,33	132	14,15	56	13,28	113	10,24
2018	75	10,77	264	15,4	392	12,77	528	17,74	113	11,9	60	14,26	111	10,05
2019	68	9,79	232	13,12	419	13,46	480	15,59	124	12,81	44	10,44	107	9,64
2020	46	6,6	243	13,52	327	10,39	404	12,72	112	11,48	32	7,52	88	7,86

3.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

5. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
6. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój należały do najważniejszych celów LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Prawie połowa badanych uważa, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD zwiększył się lub nie zmienił się w ostatnich latach (co oznaczać może, że jest równie wysoki, jak wcześniej). Pojedyncze osoby (7,8% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczulone były na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla niemal 2/3 badanych nie miało to znaczenia dla wzmocnienia ich tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami.

Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	poprawa	bez zmian	pogorszenie
Poziom atrakcyjności turystycznej	45,1	47,1	7,8
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	52,9	45,1	2,0
Infrastruktura i oferta kulturalna	41,2	49,0	9,8
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	72,5	23,5	3,9
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	31,4	62,7	5,9

Dostrzeganie zmian przez mieszkańców to zarówno efekt dokonanych inwestycji, ale także ich zgodności z formułowanymi przez mieszkańców oczekiwań oraz tego, że są one **komplementarne**: „Chcemy stworzyć aplikację która ma ściągnąć ludność aglomeracji trójmiejskiej na teren naszego powiatu z chęcią pokazania nie tylko naszych inwestycji i zabytków, ale też całościowej prezentacji naszego powiatu” [IDI2_3].

Według badanych turystyczny potencjał obszaru LGD definitywnie wzrósł. Zmiany są zauważalne, a mieszkańcy i turyści korzystają z powstałej infrastruktury – nie były to projekty, których potrzeba byłaby wątpliwa. Jednocześnie podkreślano [IDI2_3], że poprawa jakości infrastruktury turystycznej nie musi przekładać się wprost na przyciąganie turystów i wymaga to dalszych działań promocyjnych.

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy, że liczba takich obiektów noclegowych nie zmieniła się lub zmieniła się nieznacznie na korzyść (Kolbudy). Rosnąca liczba osób korzystających z tej infrastruktury wskazuje na to, że obszar staje się coraz bardziej atrakcyjnym celem turystycznym. Jednocześnie można uznać, że to efekt rosnącej jakości usług i dostępności infrastruktury zwiększającej komfort turystów: w ostatnich latach te obiekty uzupełniły swoją ofertę o możliwość wypożyczenia sprzętu turystycznego, wodniackiego, zabiegi rehabilitacyjne, zabiegi SPA, ofertę zajęć sportowych, itp.

Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

Rok	Gmina													
	Cedry Wielkie		Kolbudy		Pruszcz Gdański miasto		Pruszcz Gdański gmina		Pszczółki		Suchy Dąb		Trąbki Wielkie	
	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e	Obiekty noclegow e	Miejsca noclegow e
2012	0	0	4	324	3	216	9	454	1	115	0	0	2	100
2013	0	0	5	335	3	218	8	442	1	115	0	0	2	100
2014	0	0	5	335	3	216	8	447	1	115	0	0	1	50
2015	0	0	5	335	4	244	7	360	2	87	0	0	1	50
2016	0	0	5	324	4	245	7	359	4	176	0	0	1	50
2017	0	0	4	372	4	245	7	359	4	168	0	0	2	100
2018	0	0	6	393	4	245	5	231	4	160	0	0	2	100
2019	0	0	6	398	3	192	6	316	3	159	0	0	2	100
2020	0	0	5	434	3	176	6	315	3	138	0	0	1	50

Źródło: BDL GUS

Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U)	Realizacja (P)
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	24	24
	Obiekty noclegowe	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	24	24
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	0	0
	Obiekty noclegowe	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	0	0

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR powstały łącznie 24 obiekty infrastruktury turystycznej i 103 miejsca noclegowe. Wszystkie były obiektami sportowymi i rekreacyjnymi co wskazuje zarówno na zapotrzebowanie na tego typu obiekty na terenie gmin, jak i jasny kierunek rozwoju obszaru LGD.

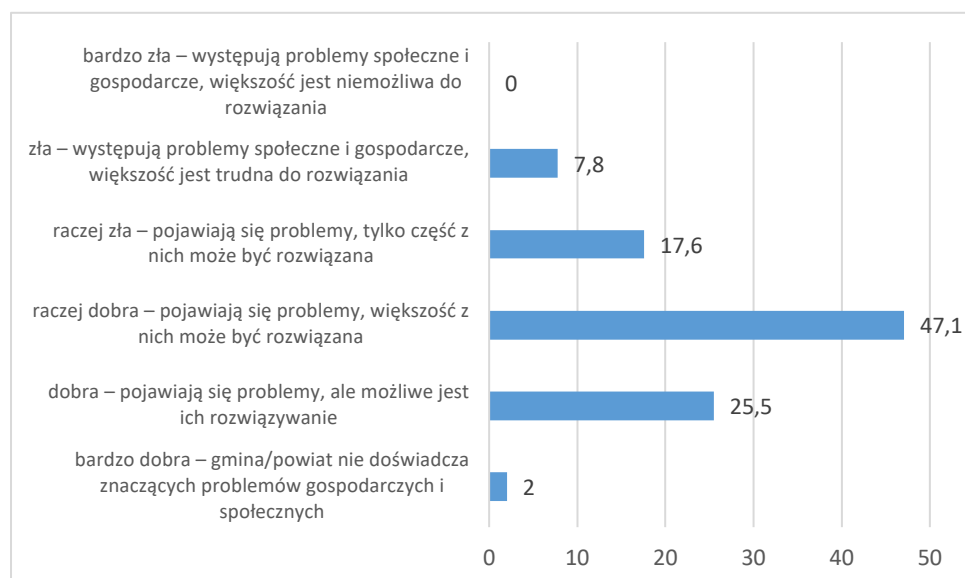
Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, są zauważane i pożądane przez mieszkańców. Podkreślano przy tym, że rozwój tych elementów powinien – tak jak dotąd - odbywać się bez jednoczesnej dbałości o to, żeby w ogóle możliwa była obecność turystów w regionie: możliwość łatwego dojazdu z Trójmiasta, możliwość skorzystania z wygodnej i kameralnej bazy noclegowej bliskiej bogactwa przyrodniczego obszaru LGD (rozwój agroturystyki).

3.5. Grupy defaworyzowane

7. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
8. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
9. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w większości oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą – sytuacja gospodarcza gminy poprawiła się w opinii $\frac{2}{3}$ badanych, aż $\frac{3}{4}$ wskazało zaś na poprawę sytuacji społecznej. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów, ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne. Tylko 0,2% mieszkańców jest skrajnie pesymistyczna w swoich ocenach (trzeba pamiętać, że dane gromadzono w 2021 roku w miesiącach poprzedzających wzrost inflacji).

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Ponad 3/4 mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia.

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	poprawiła się	bez zmian	pogorszyła się
sytuacja gospodarcza	66,7	19,6	13,7
sytuacja społeczna	74,5	19,6	5,9

Wśród pozytywnych zmian zauważane są przede wszystkim spadek poziomu bezrobocia, oraz dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci w wieku do lat 3. Tu niemal połowa badanych zauważa poprawę. Nieco gorzej wygląda w opinii mieszkańców dostęp do usług opiekuńczych dla osób zależnych. tylko $\frac{1}{3}$

badanych uważa, że sytuacja się poprawiła. Według ponad połowy mieszkańców nie zmieniła się skala problemu ubóstwa (zależność od pomocy społecznej). Według ⅓ mieszkańców pogarsza się sytuacja ludzi młodych, którzy nie chcą zostawać w powiecie/gminie i szukają szans rozwoju i realizacji w innych miejscach.

Warto przyjrzeć się również opinii badanych w kwestii aktywności społecznej, niemal połowa wskazuje na poprawę sytuacji i zwiększony udział mieszkańców w działaniach na rzecz społeczności. Może to świadczyć o skuteczności LGD i rosnącej społecznej świadomości mieszkańców powiatu.

Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	poprawa	bez zmian	pogorszenie
poziom bezrobocia	49,0	43,1	7,8
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	27,5	62,7	9,8
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	45,1	47,1	7,8
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	11,8	52,9	35,3
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	45,1	52,9	2,0
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	33,3	64,7	2,0
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	23,5	54,9	21,6

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin według 35,3% mieszkańców problem ten pogłębił się. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież nie są według mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – to nie ubóstwo i marginalizacja społeczna są przyczynami odpływu młodych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społecznej (tylko 19,6% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu niepełnosprawne, starsze i ubogie. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. ⅓ oceniła, że LGD w wystarczającym stopniu uwzględnia w swoich działaniach takie grupy jak dzieci i młodzież oraz rodziny z dziećmi. W opinii mieszkańców LGD w mniejszym stopniu uwzględnia natomiast sprawy tych grup, które wskazywano wcześniej jako szczególnie defaworyzowane, szczególnie osoby niepełnosprawne.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie	nie wiem
dzieci i młodzieży	2,0	19,5	2,4	78,0
osoby niepełnosprawne	49,0	0	19,5	80,5
osoby starsze/seniorzy	41,2	4,9	9,8	85,4
osoby samotne	23,5	2,4	7,2	90,2
rodziny z dziećmi	0	19,5	0	80,5
osoby ubogie	29,4		7,3	92,7
kobiety	0	7,3	0	92,7
przedsiębiorcy	-	7,3	9,8	82,9

rolnicy	-	0	7,3	92,7
inne grupy	5,9	-	-	-
nie ma takich grup	19,6	-	-	-

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się kilka defaworyzowanych grup. Są to:

- Dzieci i młodzież do 26 roku życia, dla której istnieje słaba oferta na interesujące zajęcia w obiektach publicznych w swoich miejscowościach, których poziom i forma, pozwoliłaby tej grupie na rozwijanie swoich talentów i zainteresowań. W większości oferta ta ogranicza się do udostępnienia tych obiektów, natomiast brak jest wyszkolonych prowadzących zajęcia, zgodne z zapotrzebowaniem dla tej grupy. Mocną stroną, którą można wykorzystać do podniesienia atrakcyjności oferty dla tej grupy społecznej jest bliskość Trójmiasta z jego potencjałem intelektualnym z różnych dziedzin nauki i sztuki.
- Niepełnosprawni – na podstawie danych z GUS, wg spisu powszechnego, przeprowadzonego w roku 2011 wynika, iż udział osób niepełnosprawnych (o różnym stopniu niepełnosprawności) do ludności ogółem na obszarze wynosi ok. 13%. Na podstawie dostępnych danych (GUS, informacje dot. powiatu gdańskiego pomniejszone o gminę Przywidz) należy stwierdzić, że jest to znaczący procent ogółu populacji obszaru LGD i wymaga wsparcia. Z danych uzyskanych z Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej wynika, że z pomocy społecznej korzysta ok. 3218 osób, w tym ok. 1163 to osoby niepełnosprawne. Organizacje działające na obszarze (6 organizacji), zajmujące się tą grupą defaworyzowaną, prowadzą różnego rodzaju warsztaty terapii zajęciowej, wspólne wyjazdy, wydarzenia. Program działań tych organizacji i ilość osób, którymi się te organizacje zajmują wskazuje, że brak jest szerszych działań w kierunku włączenia społecznego większej grupy niepełnosprawnych w celu włączenia tej grupy w rynek pracy i życie społeczne. Wsparcie finansowe, ukierunkowane na różne formy zajęć lub warsztatów oraz atrakcyjna forma w tworzeniu działalności gospodarczej pozwoli na zwiększenie aktywności tej grupy społecznej w procesie integracji i rozwoju przedsiębiorczości.
- Osoby 50+, które stanowią ok. 12% (dane GUS na dzień 31.12.2013) ludności obszaru. W większości osoby te są zrzeszone w grupach nieformalnych (koła lub kluby seniorów) i działają na rzecz swoich członków poprzez organizację imprez integracyjnych, wyjazdów i spotkań finansowanych ze składek członkowskich. Natomiast nie mają wsparcia w sferze działalności edukacyjnej i wspomagającej samorealizację zgodnie z ich zainteresowaniami. W związku ze starzeniem się społeczeństwa w strategii powinny znaleźć się przedsięwzięcia skierowane do tej grupy defaworyzowanej, zapewniające wypełnienie tej brakującej sfery działalności.

Mimo, iż te grupy nie są dość liczne wśród społeczności obszaru wymagają przede wszystkim wsparcia w działaniach ukierunkowanych na włączenie ich w proces integracji społecznej oraz rynek pracy. (LSR, s.13)

W wyniku tych rozpoznań w Lokalnej Strategii Rozwoju określono działania skierowane do tych grup: "Istotną rolę w rozwoju przedsiębiorczości będzie odgrywać doradztwo i szkolenia prowadzone przez LGD w zakresie pisania wniosków o pomoc jak i ukierunkowane na tworzenie działalności przez m.in. osoby bezrobotne w tym wywodzące się z grup defaworyzowanych.

Zdefiniowane w tym celu zadania uwzględniają również korzystanie z tej atrakcyjnej oferty finansowej mieszkańcom ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych, szczególnie dla młodych, wykształconych ludzi, wspierając ich włączenie na rynek pracy, stwarzając im szansę na spełnienie swoich innowacyjnych pomysłów i samorealizacji w działalności gospodarczej. (LSR, s.27)

Realizacja celu ogólnego I: „rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wpływający na wzrost poziomu ekonomicznego obszaru i sprzyjający włączeniu społecznemu”, którego osiągnięcie będzie badane wzrostem dochodu budżetu gmin od osób prawnych i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, została rozłożona w czasie i zakłada ogłaszanie naborów na operacje dwa razy w roku w ciągu całego okresu realizacji LSR. W pierwszym okresie w latach 2016-2018 w zakresie szkoleń dotyczących przede wszystkim osób fizycznych chcących założyć działalność gospodarczą założono realizację maksymalnej liczby szkoleń w myśleniu strategicznym i charakterystyce obszaru pod kątem tworzenia nowych działalności gospodarczych, co ma przyczynić się do uaktywnienia osób wykluczonych społecznie w zakresie rynku pracy, w tym ze zdefiniowanych grup defaworyzowanych. (LSR, s.46)

Wśród przedsięwzięć podejmowanych w ramach realizacji LSR wprost na rozwiązywanie problemu osób defaworyzowanych ukierunkowane jest przedsięwzięcie 1.2.1 i 2.2.1. Należy zwrócić uwagę na możliwość wpływania na sytuację tych grup przez właściwe sformułowanie kryteriów dostępu dla potencjalnych beneficjentów w ogłaszanych konkursach. W obu wymienionych przedsięwzięciach uwzględniono jako kryterium: „Ukierunkowanie na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych, w szczególności ich włączenia społecznego” (LSR, s.45)

Tabela 20. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

	Cedry Wielkie		Kolbudy		Pruszcz Gdański miasto		Pruszcz Gdański gmina		Pszczółki		Suchy Dąb		Trąbki Wielkie	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem W	586	310	753	433	1019	864	1263	931	417	263	306	193	1041	710
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności X	854	446	478	245	347	278	477	302	459	272	733	458	956	640
Pracujący ogółem Z	779	885	3260	4057	11335	11952	4485	5825	943	1187	286	285	1034	898
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem Y	113	127	205	227	383	382	166	186	103	122	68	67	95	81
Bezrobocie – ogółem AC	188	135	287	215	543	393	532	395	197	125	140	81	295	180
Bezrobocie – kobiety AD	128	95	185	131	351	267	337	279	139	95	94	57	214	128
Bezrobocie – mężczyźni AE	60	40	102	84	192	126	195	116	58	30	46	24	81	52
Bezrobocie - do 25 roku życia AF	36	18	38	22	39	36	44	34	23	14	28	14	58	37
Bezrobocie - do 30 roku życia AG	68	40	69	61	132	82	114	98	54	39	50	25	108	71
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia AH	51	28	90	65	171	108	154	83	63	25	34	14	75	26
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni AI	103	70	135	93	262	188	237	177	106	56	66	40	156	94

Dostępne statystyki publiczne wskazują, że problemy nazwane w diagnozie dokonanej na etapie tworzenia LSR, były trafnie określone. Zauważmy, że we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy poprawę na wszystkich polach. Są to: zmniejszenie się liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, spadek bezrobocia, zwiększenie liczby osób pracujących oraz zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej.

Istotne jest w szczególności współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza ono bowiem, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania. Tej ostatniej tendencji można upatrywać jedynie w gwałtownie kurczącej się grupie osób długotrwale bezrobotnych.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze, bezrobocie nadal częściej dotyczy kobiet i osób do 30 roku życia. Te cechy mogą współwystępować, a zjawisko może dotyczyć młodych kobiet, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi. Jeśli przyjąć takie wyjaśnienie (prawdopodobne, bo zjawisko to obserwowane jest w całym województwie pomorskim), to oznaczałoby, że warto w przyszłości **uwzględnić wspieranie przedsiębiorczości nakierowanej na usługi opiekuńcze** (dostęp do nich jest ważną przesłanką powrotu kobiet na rynek pracy) oraz **rozważyć nagradzanie (w kryteriach dostępu) wprowadzania rozwiązań przyjaznych pracownikom** (np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi).

3.6. Innowacyjność

Pytania badawcze

10. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?

11. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Innowacja najczęściej traktowana jest jako proces, który służy:

- Stworzeniu nowego produktu lub znacznej modernizacji istniejącego produktu – innowacje produktowe
- Zastosowaniu nowej technologii, modyfikacja czynników i właściwości procesów wytwórczych – innowacje technologiczne
- Wprowadzeniu nowych lub zmienionych (unowocześnionych systemów organizacyjnych) – innowacje organizacyjne
- Udoskonaleniu systemów marketingowych (np. stworzenie nowego rynku zbytu) – innowacje marketingowe

Inne klasyfikacje typów innowacji bazują na podziale ze względu na skalę zmian (przełomowe, przyrostowe, drobne), stopień oryginalności zmian (kreatywne, imitujące, pozorne – drobne zmiany oferujące rzekome nowości), stopień złożoności zmian (izolowane, związane), typ uczestników procesu innowacji (sprzężone, niesprzężone) oraz wpływ na środowisko przyrodnicze (proekologiczne, obojętne oraz naruszające równowagę ekologiczną).

W świetle zdefiniowanej w diagnozie specyfiki obszaru, szczególnie odnoszącej się do jego usytuowania się w bezpośredniej bliskości aglomeracji Trójmiasta oraz trwającego od kilku lat nowego osadnictwa, w sformułowaniu celu postawiono na innowacyjność. W diagnozie wykazano istnienie dużych firm, charakteryzujących się tą cechą, natomiast z informacji pozyskanych przez LGD od potencjalnych beneficjentów wynika, że rozwój przedsiębiorczości powinien być ukierunkowany na zastosowanie innowacyjnych rozwiązań również w małych i średnich firmach. Wsparcie dla takiej działalności pozwoli na efektywne konkutowanie na pobliskim rynku dużej aglomeracji w różnych dziedzinach i pozwoli społeczności korzystać z wysokiej jakości produktów i usług, zrównując szansę rozwoju obszarów wiejskich do szybko rozwijającej się gospodarki. Do tej pory nie było ukierunkowanego wsparcia na tworzenie działalności gospodarczej i jej rozwoju, nastawionego na zastosowanie nowoczesnych technologii, innowacyjnych rozwiązań w procesie produkcji lub usług. (LSR s.27)

LSR wskazuje, że „Jest to obszar atrakcyjny inwestycyjnie ze względu na bliskość Trójmiasta oraz bardzo dobrze rozwiniętą i dogodną sieć komunikacyjną (autostrada A1, droga S7, obwodnica Trójmiasta) i te walory stanowią mocną stronę obszaru. Na tym skomunikowanym i atrakcyjnym obszarze funkcjonuje wiele prężnych i innowacyjnych firm. Do największych należą m.in.: firma telekomunikacyjno-teleinformatyczna DGT, firmy kosmetyczne Ziaja i Oceanic, Międzynarodowe Centrum Szkolenia Energetyki, Browar Amber, czy przedsiębiorstwa rynku spożywczego TAN VIET International. **Natomiast jest niewystarczająca ilość atrakcyjnych form wsparcia finansowego dla tworzenia i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w kierunku innowacyjnej przedsiębiorczości.** (LSR, s.17) Zgodnie z tą diagnozą w zakresie wysokości premii dla tworzenia innowacyjnej działalności gospodarczej, LGD przyjęła maksymalną wartość wsparcia 25000,00 EUR. (LSR, s.46)

„Ustalając tą kwotę LGD oparła się uwarunkowaniach gospodarczych obszaru przedstawionych w diagnozie obszaru, w tym wynikającej ze specyfiki położenia obszaru w pobliżu aglomeracji trójmiejskiej. Dodatkowym uzasadnieniem jest analiza realizacji podejścia Leader w zakresie działania **tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw**. Z tej analizy wynika, że tworzenie działalności gospodarczej będzie polegać na innowacyjnych usługach i produkcji, wymagających maksymalnej kwoty wsparcia. Biorąc pod uwagę wszystkie czynniki, mające wpływ na tworzenie i rozwój działalności gospodarczej, LGD założyło, że drobne usługi są dla mieszkańców obszaru dostępne w mieście Pruszcz Gdański oraz

w Trójmieście i nie ma zapotrzebowania na ich tworzenie, natomiast ta sfera działalności, ze względu na dużą konkurencję ukierunkowana jest na realizację innowacyjnych rozwiązań w celu zaistnienia na rynku. Rozwojowi sprzyjać mogą niższe niż w aglomeracji trójmiejskiej ceny w zakresie terenu jak i infrastruktury biurowej”. (LSR, s.47)

W dużej mierze ofertę tę kierowano do rolników. Jak trafnie zauważono “warunki programu 2007-2013 nie były na tyle atrakcyjne, aby rolnicy przechodzili na działalność pozarolniczą. Obecny program, w postaci premii ryczałtowych stwarza doskonały instrument do tworzenia nowych innowacyjnych firm, szczególnie wśród młodego, wykształconego pokolenia rodzin rolników. (LSR, s.17)

W opisie kryterium dotyczącego innowacyjności operacji sformułowano **definicję tego pojęcia**, po to aby członkowie Rady mogli w sposób jak najbardziej jednoznaczny odnieść się do tego kryterium. Wniosek spełnia kryterium innowacyjności, gdy w ramach działań wprowadza jeden nowy element z niżej wymienionych warunków, dotyczący:

- a) wprowadza nowego produktu,
- b) procesu,
- c) usługi,
- d) zastosowania innowacyjnych maszyn lub urządzeń,
- e) metody marketingowej,
- f) zastosowanej technologii,
- g) organizacji pracy, które beneficjent opracował jako pierwszy lub zastosował, korzystając z doświadczeń innych podmiotów, w zależności od obszaru, który ten projekt obejmuje.

W celu zachowania przejrzystości, interpretacja tego kryterium będzie publikowana, aby potencjalni beneficjenci mogli się z nią zapoznać. Ocena kryterium innowacyjności jest kontrowersyjna dla członków Rady i zastosowano tu regułę uzasadnienia przez każdego członka Rady swojego stanowiska w tym zakresie. (LSR s.45)

Przedsięwzięcia służące osiągnięciu celu II zdefiniowano jako: “Innowacyjne inicjatywy, wynikające z potrzeb danej społeczności lokalnej, wykorzystujące: istniejącą bazę obiektów publicznych, potencjał i dziedzictwo obszaru, profesjonalistów z określonych dziedzin, w celu stworzenia zorganizowanych grup zainteresowań (LSR, s.30)

Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje wyniosła 43.

Należy przyglądać się też, czy wprowadzane innowacje oddziałują na środowisko i całość funkcjonowania lokalnej społeczności. Zdaniem badanych: „Jednym z kryteriów jest wpływ na środowisko, na tym etapie i przy tym punkcie znacząco się nad nim pochylamy i powiedziałabym, że w tej chwili punkt dotyczący wpływów faktycznie na ekologię, na środowisko jest na tyle wysoko oceniany, że wiele projektów, które może byłyby z punktu widzenia mieszkańców i ekonomicznego bardzo racjonalne, ale z uwagi na to, że nie są takie proekologiczne jakbyśmy sobie tego życzyli no są odrzucane, więc to jest kryterium ważne na tym etapie” [IDI2_2].

3.7. Projekty współpracy

12. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
13. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy). Projekt współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

Planowany w LSR projekt współpracy ukierunkowany jest na realizację celu III w zakresie wsparcia działań, które organizują proces informowania mieszkańców jak i potencjalnych turystów o atrakcjach turystycznych obszaru, jego dziedzictwie kulturowym i ewentualnych produktach turystycznych, powstałych w wyniku udostępnienia obiektów i podniesienia świadomości mieszkańców o walorach tego regionu. Główne wsparcie będzie dotyczyć realizacji LSR przez społeczność obszaru w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy jak i aktywności w pozostałych celach. W planie finansowym uwzględniono wielkość wkładu w rozdziale na wkład EFROW i budżet państwa, przewidziano również wkład pochodzący od beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych, dla których określono wsparcie na działania inwestycyjne, wymagających większych nakładów finansowych, a

przyczyniających się w znacznym stopniu do uatrakcyjnienia obszaru dla mieszkańców jak i potencjalnych turystów. (LSR, s.49)

Ponadto projekt współpracy planowany do realizacji przez LGD wpisuje się w priorytet 8, działanie 8.4. (LSR, s.55)

W ramach projektu współpracy z LGD Stolem oraz STK Kaszuby utworzono portal turystyczny www.3krajobrazygdanskie.com

Tabela 22. Projekty współpracy

L.p	Projekt współpracy	cele	efekty
1	Projekty współpracy: W ramach projektu współpracy z LGD Stolem oraz STK Kaszuby utworzono portal turystyczny www.3krajobrazygdanskie.co <u>m</u>	3 Krajobrazy Gdańskie to obszar, który obejmuje Gdańsk oraz tereny przyległe: Żuławy Gdańskie i Wyżynę Gdańską (Kaszuby Północne), wspólny kulturowo, ale zróżnicowany krajobrazowo. Portal i aplikacja to narzędzia pomagające odkryć historię i atrakcyjność turystyczną tego regionu i zachęcić do aktywnej turystyki rowerowej. Przedstawiona na mapie sieć tras rowerowych wokół Gdańska, zawiera najważniejsze informacje przydatne do podróżowania i przebiega przez obiekty zabytkowe, a także rekreacyjne i wypoczynkowe. Stanowi fantastyczny przewodnik po atrakcyjnych okolicach Gdańska.	Portal i aplikacja Ok. 18.000 odwiedzin i ok. 2000 pobrań w pierwszym roku Szeroka kampania promocyjna

W roku 2018 na stronie LGD umieszczono następującą informację: W LSR wskazano, że LGD zamierza realizować międzynarodowy projekt współpracy z LGD „Dorzecze Łeby” oraz LGD Lider Blekinge ze Szwecji. Pomimo dołożenia wszelkich starań nie udało się nawiązać współpracy z tymi jak i innymi partnerami z zagranicy. W konsekwencji **LGD „Trzy Krajobrazy” zamierza realizować projekt współpracy z partnerami krajowymi**. Zmiana ta nie wpłynie na temat projektu, którym jest „Stworzenie warunków do promocji obszaru poprzez ponadnarodowe działania promocyjne i organizację centrum informacji i promocji obszaru” jak i cel główny LSR. Ponadnarodowe działania w tym projekcie będą zrealizowane przez zastosowanie dwóch wersji językowych (angielskiej i niemieckiej).

Zrealizowany projekt odpowiada rozpoznany w LSR słabościom obszaru LGD, to jest „Odczuwana przez społeczność słaba tożsamość z regionem oraz niska świadomość o atrakcyjności turystycznej obszaru”, faktu, że „obszar LGD, mimo nagromadzenia pewnej ilości obiektów zabytkowych, unikalnej historii, posiadania warunków przyrodniczych do uprawiania różnych form turystyki rekreacyjnej i innych obiektów, mogących stać się atrakcjami turystycznymi posiada niską atrakcyjność turystyczną i jest słabo wykorzystywany przez mieszkańców obszaru jak i turystów” (LSR, s.31) w powiązaniu słabej rozpoznawalności regionu wśród turystów ze względu na niedostateczny poziom współpracy z innymi regionami w zakresie wspólnej promocji oraz słabej wymiany doświadczeń z innymi regionami związanych z rozwojem i promocją turystyki.

Strategia wskazuje również na drugi kluczowy problem: „słabe zaangażowanie podmiotów zainteresowanych w odrestaurowanie i konserwację, szczególnie dotyczących elementów wewnątrz tych obiektów, mogących stać się atrakcją turystyczną, a także słabe ich zaangażowanie w udostępnienie i oznakowanie, szczególnie przy użyciu nowoczesnych technologii informatycznych.” (LSR, s.31)

Z całą pewnością, pomimo podjęcia pewnych działań, na tym obszarze jest jeszcze wiele do zrobienia. Kluczowe jest uświadomienie mieszkańcom potencjału miejsca i zmotywowanie ich do aktywnego włączenia się w działalność na rzecz lokalnej społeczności i rozwoju regionu.

Warto byłoby również nawiązać międzynarodowe współprace (miasta partnerskie) i zadbać o to, by nie tylko lokalni turyści zainteresowali się regionem i lokalnymi produktami.

3.8. Ocena funkcjonowania LGD

Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie, także w okresie pandemii i ograniczonych możliwości kontaktowania się ze sobą, co sprzyjało efektywnej i skutecznej realizacji LSR.

Stowarzyszenie podejmowało kilka rodzajów działań kierowanych bezpośrednio do mieszkańców i interesariuszy. Poza spotkaniami z mieszkańcami (czas pandemii i postpandemiczny znacząco wpłynął na ilość tego typu spotkań), było to także doradztwo indywidualne (łącznie z takiego doradztwa skorzystało 349 osób). Najważniejszym miernikiem skuteczności działań informacyjno-promocyjnych jest jednak liczba odwiedzin strony internetowej stworzonej przez LGD (prawie 42 tys. odwiedzin). Warto zauważyć, że najefektywniejsze jest łączenie możliwości spotkań twarzą w twarz z prowadzeniem strony internetowej.

Biorąc pod uwagę sposoby pozyskiwania wiedzy o LGD (wiedza przekazywana między mieszkańcami, lokalne serwisy informacyjne) należy uznać, że wybrane kanały informacji były adekwatne. Nadal jednak warto pracować nad świadomością mieszkańców i rozpoznawalnością LGD: "Nie mam poczucia, że LGD jest jakby wypromowany tutaj na całym swoim obszarze działania, no nie jest. Mieszkańcy nie wiedzą jeszcze o jego istnieniu na tyle, na ile powinni i mogliby sami na tym skorzystać, bo do tego to się sprowadza" [IDI2_2]. Potwierdza to inny respondent: "Może nie nierozpoznawalny, badań rozpoznawalności marki jako takich nie było, trudno mi powiedzieć na ile jest rozpoznawalny, ja mogę przez pryzmat swoich doświadczeń powiedzieć, że pewnie powinien być wypromowany znacznie bardziej, bo biorąc pod uwagę to jak dużo robi dobrego to szkoda byłoby, gdyby osoby nie wiedziały o tym dla swoich własnych korzyści, ale czy taki etap żeby był bardzo rozpoznawalny, albo gdyby ten etap był dalej to i tak by nas chyba nie satysfakcjonowało, trudno powiedzieć, że oni nie wiedzą, ale na jaką skalę wiedzą – nie wiem, ale ta skala jest chyba niewystarczająca" [IDI2_2].

Tabela 23. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

L.p.	Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu)
1	Spotkania z mieszkańcami	15
2	Doradztwo indywidualne	349
3	Liczba odwiedzin strony internetowej	41394

O trafności i skuteczności tych działań świadczą też wypowiedzi beneficjentów. Otrzymywali oni informację bezpośrednio z LGD (30%) lub dowiadywali się o możliwościach udziału w Programie dzięki bezpośrednim spotkaniom z mieszkańcami lub ze strony internetowej LGD. Uzyskiwane w ten sposób informacje oceniali jako wyczerpujące i dostosowane do ich potrzeb. Nie wszyscy uznali, że były one atrakcyjne, to jest zachęcające do aplikowania o środki. Można to odczytywać jako wskazówkę do przygotowania ewentualnego poradnika dla wnioskodawców (obrazkowa instrukcja jak powinien postępować – krok po kroku).

Tabela 24. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)

Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?	Beneficjenci
1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	20,0
2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	60,0
3 od liderów lokalnych	20,0

Tabela 25. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)

Czy uzyskane informacje były:	Tak	nie
wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	100,0	0,0
dostosowane do potrzeb odbiorcy	100,0	0,0
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	90,0	10,0

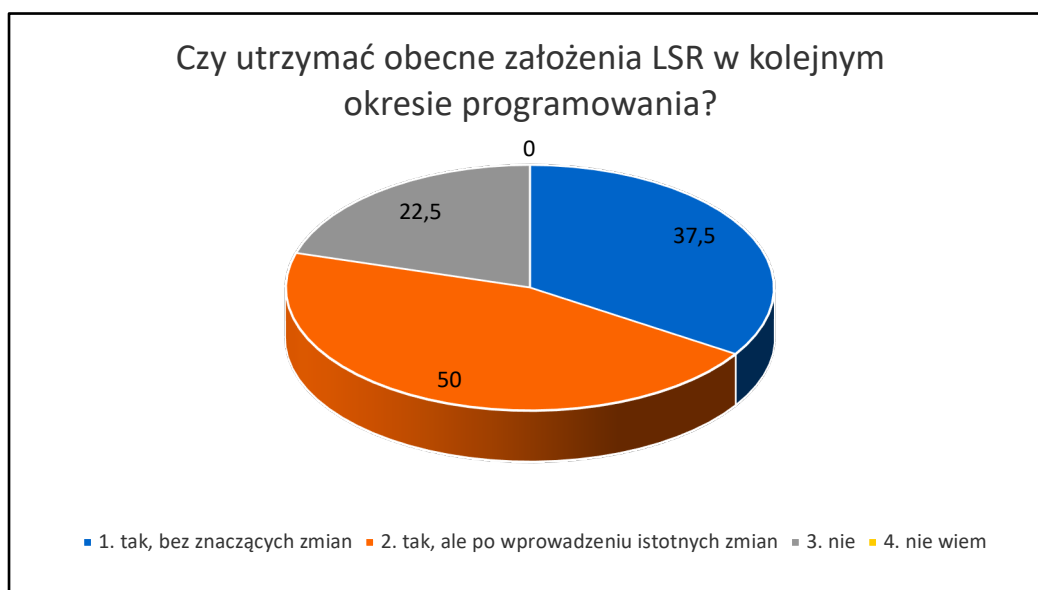
O skuteczności działań informacyjnych świadczy także fakt, że mieszkańców cechuje wysoka świadomość działań podejmowanych dzięki obecności środków UE na obszarze LSR, nawet jeśli osobiście nie uczestniczyli w tych projektach. 2/3 mieszkańców (i wszyscy beneficjenci) mogła skorzystać z infrastruktury, która powstała dzięki tym środkom i przedsięwzięciom realizowanym w ramach LSR.

Tabela 26. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Korzystanie ze środków unijnych	Mieszkańcy		Beneficjenci	
	tak	nie	tak	nie
Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?	78,4	21,6	100	0
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	39,2	60,8	100	0
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	72,5	27,5	100	0

Należy uznać, że obecne działania służące realizacji LSR są skuteczne i efektywne również ze względu na fakt, że cieszą się one uznaniem społecznym. 37,5% mieszkańców uważa, że należy utrzymać obecne założenia LSR w przyszłości. niemal tyle samo mieszkańców oczekiwałoby wprowadzenia do LSR zmian.

Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

3.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
2. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
3. Czy kryteria pozwoliły na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
4. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie. Ogłoszono łącznie 22 nabory wniosków.

Z badania beneficjentów wynika, że czuli się oni odpowiednio poinformowani o planowanych działaniach LGD, a jakość uzyskanych informacji były bardzo wysoka i umożliwiła przygotowanie wysokiej jakości wniosków o dofinansowanie. Wśród beneficjentów pojedyncze osoby nie zgadzały się z dominującymi ocenami, że procedury naboru były przejrzyste i przyjazne – ci, którzy się nie zgadzali z tymi opiniami to wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania.

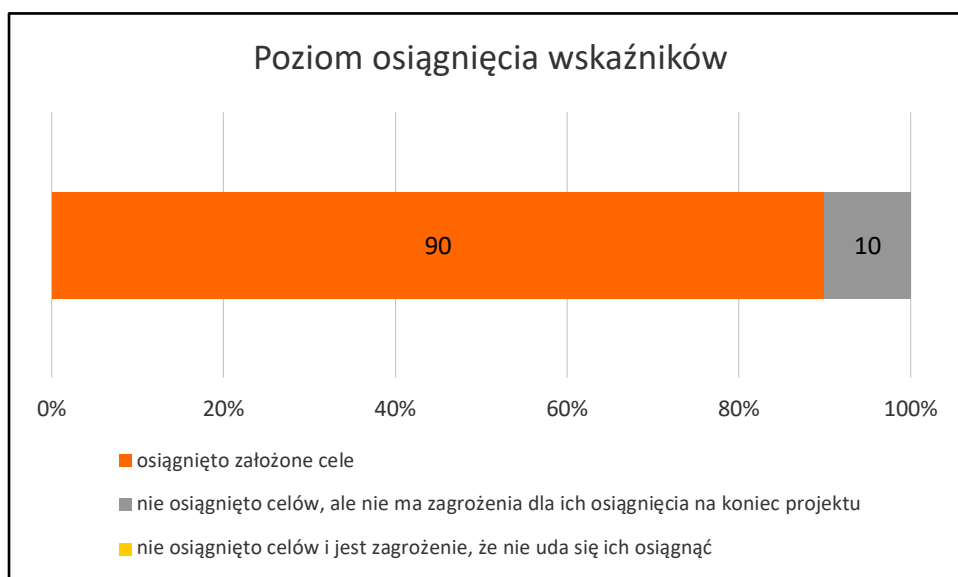
Na podstawie wywiadów jakościowych można domniemywać, że te pojedyncze negatywne oceny związane były raczej z długością procesu oceny i koniecznością wprowadzania korekt do aplikacji, ale nie po stronie LGD, tylko po stronie Instytucji Zarządzającej.

Tabela 27. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)

Czy w Pani/Pana ocenie:	tak	Nie
rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	100,0	0,0
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	100,0	00,0
procedury naboru były przejrzyste?	100,0	0,0
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	75,0	25,0

Pewnym potwierdzeniem tego, że procedury były przejrzyste, a rodzaj pozyskiwanych przez potencjalnych beneficjentów był wystarczający jest fakt, że wszystkim badanym udało się osiągnąć założone wskaźniki lub na etapie realizacji badania, nie było przesłanek do oceny, że ich osiągnięcie może być zagrożone. To sygnał, że informacje, jakie otrzymywali wnioskodawcy były właściwe, przejrzyste i zrozumiałe na tyle, że mogli dobrze przygotować swoje przedsięwzięcia.

Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)

Jednocześnie, należy zwrócić uwagę, że jeśli pojawiły się jakieś trudności w realizacji przyjętych wskaźników, to leżały one po stronie zewnętrznej – zmieniły się warunki zewnętrzne realizacji zamierzeń (np. zamierzano zwiększyć zatrudnienie, ale w wyniku zmian na rynku pracy, trudno było pozyskać nowych pracowników).

Tabela 28. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)

Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?	Procent*
diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	80
cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	100
przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne	0
nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	0
brakowało wsparcia ze strony LGD	0
brakowało wsparcia ze strony innych instytucji	0

*dane nie sumują się do 100%, można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Zwróćmy uwagę, że beneficjenci źródło trudności w realizacji działań lokują raczej w wymogach programowych (ilość i poziom skomplikowania dokumentów), a nie po stronie, na którą miały wpływ działania stowarzyszenia lub sam beneficjent.

Tabela 29. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników

Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?	ułatwia	utrudnia	Bez znaczenia
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	100		
trafność wskaźników	100		
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)		90	10
Inne			

3.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

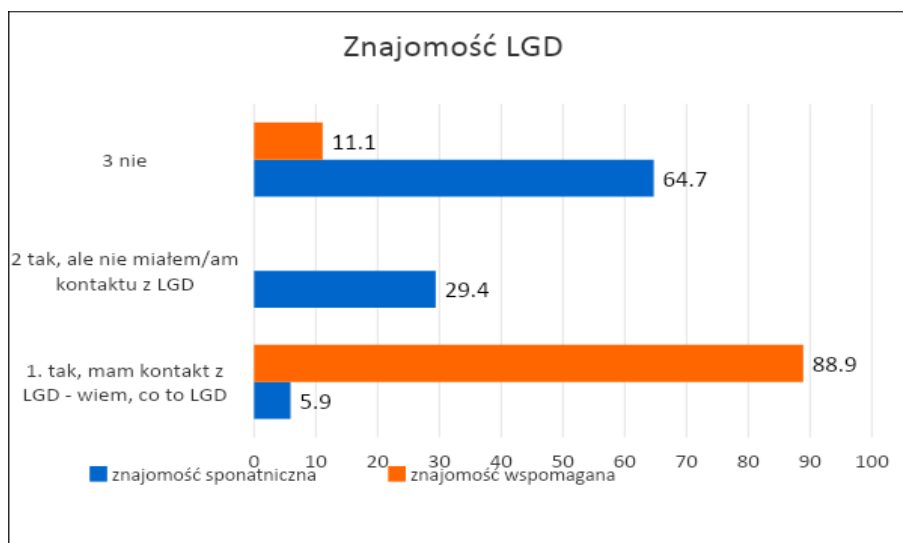
1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi aktorami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze w sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

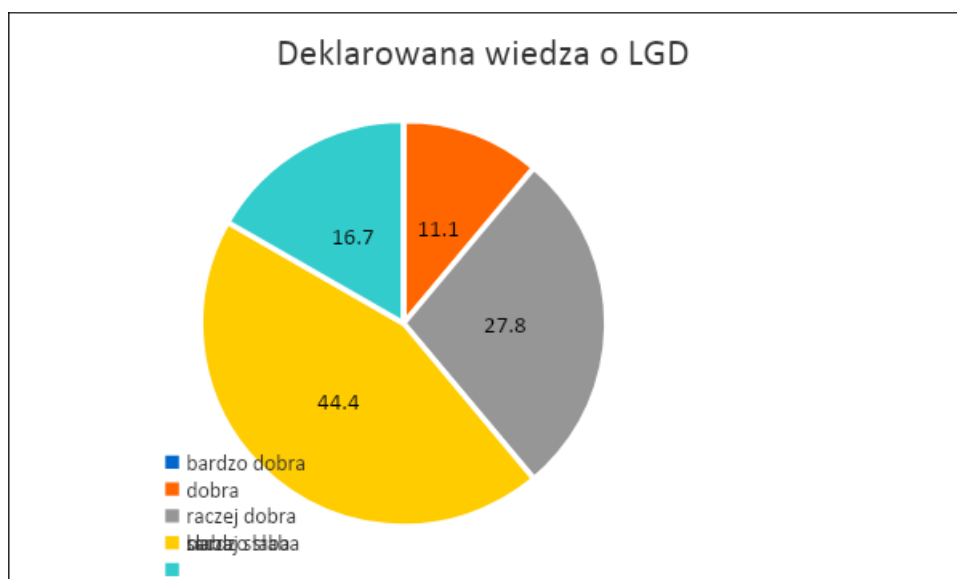
Ponad połowa mieszkańców (64,7%) pytanych o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagać im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia) odpowiadają negatywnie. Co trzeci mieszkaniec deklaruje, że wie, czym jest LGD, ale nie miał z nim kontaktu, a tylko 5,9 wie o tym, ponieważ miał styczność z LGD. Z drugiej strony, jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te radykalnie się zmieniają. Aż 64,7% badanych mieszkańców wie, co to za stowarzyszenie. Różnica między znajomością spontaniczną i wspomaganą oznacza, że warto ułatwić identyfikację LGD przez dalsze działania informacyjno-promocyjne.

Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Jednocześnie zwróćmy uwagę, że znajomość LGD bywa powierzchowna – większość badanych (44,4%) uznała, że jest ona słaba. Największy poziom własnej wiedzy o tym, czym jest LGD deklarowali ci mieszkańcy, którzy mieli z nią bezpośrednią (i uświadomioną) styczność.

Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

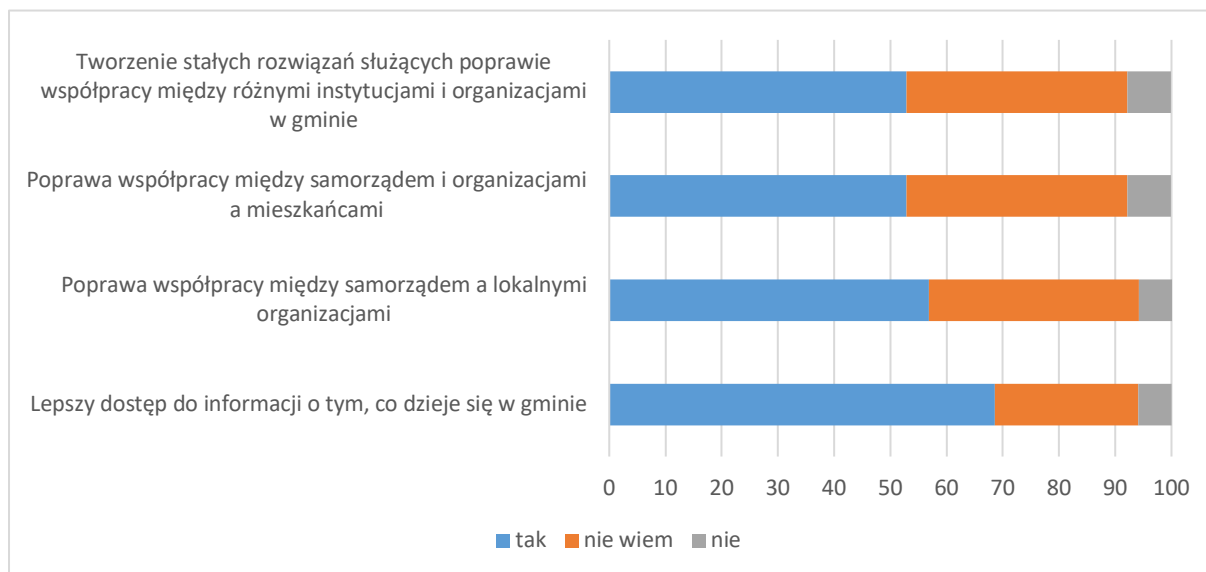

Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (44,4%) lub przy okazji lokalnych spotkań i imprez (16,7%), z lokalnych mediów (16,7%) lub działań animacyjnych LGD (16,7%). Mało skutecznym sposobem informowania o tym, czym zajmuje się LGD okazują się ulotki i plakaty. Zwraca uwagę, że samorząd na żadnym szczeblu nie jest rozpoznawany jako miejsce, w którym mieszkańcy dowiadują się o LGD.

Tabela 29. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?	Procent*
Ulotki, plakaty	5,6
informacje medialne/lokalna prasa	16,7
imprezy i spotkania lokalne	16,7
działania animacyjne LGD	16,7
od innych mieszkańców	44,4
samorząd gminy	-
samorząd powiatu lub regionu	-
punkty informacji europejskiej	-
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	-
inne, jakie?	-

Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Podobnie funkcje LGD postrzegają badani członkowie stowarzyszenia. Badani podkreślają, że LGD ma i od początku istnienia miało bardzo ważną funkcję dla rozwoju obszaru LSR. Stowarzyszenie stało się platformą do dyskusji i wymiany doświadczeń. Członek Stowarzyszenia podkreśla, że **do tej pory nie występowały żadne trudności we wdrażaniu działań LGD.**

Siłą stowarzyszenia jest to, że skupia wszystkie samorządy, aktywizuje różne lokalne środowiska po to, żeby wspólnie realizować działania, które przyczyniają się do podnoszenia jakości życia mieszkańców. Co istotne, mimo dużej roli samorządów, badani (także reprezentujący ten sektor) zauważają pod wpływem doświadczeń w realizacji LSR, że osoby decydujące o kierunkach rozwoju gmin mogą nie mieć pełnego rozpoznania, co do potencjału mieszkańców i możliwych działań i potrzebują po drugiej stronie wiarygodnego partnera, który pomoże w dyskusji z różnymi grupami mieszkańców wypracować spójną wizję rozwojową. Nie zawsze przekłada się to na skuteczne działania.

W LSR zidentyfikowano kilka mocnych stron (potencjałów) obszaru. Były to w szczególności cechy odnoszące się do:

- Uwarunkowań przestrzennych: gminy wchodzące w skład LGD Trzy Krajobrazy tworzą zwarty, spójny przestrzennie obszar.
- Warunkowań geograficznych: korzystne położenie komunikacyjne, bliskość aglomeracji oraz portów lotniczego i morskiego, rozwinięta sieć dróg, dostosowane tereny inwestycyjne przy głównych trasach komunikacyjnych;
- Uwarunkowań przyrodniczych: Obszar LGD zajmuje 649 km² i jest bardzo zróżnicowany pod względem warunków naturalnych; dwa różne pod kątem przyrodniczym i kulturowym obszary (Pojezierze Kaszubskie i Żuławy Gdańskie) posiadają wspólny potencjał dla uprawiania turystyki pieszej, rowerowej i kajakowej;
- Dziedzictwa kulturowego: duża ilość obiektów kultury materialnej o unikalnych elementach historycznych we wnętrzach tych obiektów;
- Poziomu infrastruktury turystycznej: istniejąca baza obiektów publicznych: kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, zapewniająca warunki do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnych i gości
- Mocną stroną obszaru jest potencjał do rozwoju turystyki „wypadowej” i rekreacyjnej na obszarze.

Wyznaczone w LSR cele rozwojowe są w pełni spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR, a zaplanowane i realizowane przedsięwzięcia przyczyniają się do jego wzmocnienia.

Jednym z elementów wpływających na wzmocnienie potencjału rozwojowego realizowanych działań jest to, że są one względem siebie komplementarne. To wynik tego, że LSR skupia się silnie na ściśle powiązanych ze sobą celach. Wszystkie podejmowane przedsięwzięcia są nierozdzielnie ze sobą powiązane, co powoduje, że nawet jeśli nie intencjonalnie (bez skoordynowanego planu uzupełniających się inwestycji), dopełniają się one wzajemnie.

Nie znaczy to, że efekt komplementarności jest w pełni samoistny. LGD podejmuje także działania, które ułatwiają taki efekt synergii. Jak zauważa jeden z badanych: „Zaprojektowaliśmy w taki sposób działania i konkursy, żeby i te swoje własne przedsięwzięcia związane z promocją regionu czy gmin, żeby to się wszystko razem ‘spinało’, tzn. żeby to jakby się jak klocki dobudowywało i żeby dzięki temu ten efekt w postaci przygotowanej infrastruktury, a z drugiej środków promocyjnych mogły umożliwić wykorzystanie tej infrastruktury” [IDI2_1]. I dodaje: „wszystko było przemyślane i zakładało ścisłą współpracę nas i poszczególnych sektorów” [IDI2_1].

4.Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	Cel główny oraz przypisane do niego cele szczegółowe zostały zrealizowane. Jedynym elementem, którego nie udało się zrealizować jest promocja regionu na szeroką skalę. Cele te pozostają nadal aktualne.
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	Realizowane działania mają pozytywny wpływ na kapitał społeczny obszaru LSR – jednak wymagają dalszego wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców i intensyfikowania włączania mieszkańców w działania społeczne.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	W przyszłości należy w dalszym ciągu wspierać istniejące już organizacje pozarządowe oraz tworzyć i wspierać sieć nieformalnych liderów lokalnych, którzy zachęcaliby mieszkańców do większej aktywności społecznej.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	Bezpośredni wpływ LSR to powstanie nowych przedsiębiorstw, rozwój istniejących już firm, których wyrazem jest stworzenie 28 nowych miejsc pracy oraz rozwój oferowanych usług i produktów. LSR ma także pośredni wpływ na przedsiębiorczość dzięki poprawie infrastruktury lokalnej.
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	Mieszkańcy nie uważają wspieranie przedsiębiorczości za kluczowe dla dalszego rozwoju obszaru. Oczekują przede wszystkim zapewnienia długofalowej oferty kulturalnej i edukacyjnej dla siebie i swoich dzieci, dającej możliwość rozwoju umiejętności, talentów i wypełniających czas wolny.
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	Poziom atrakcyjności obszaru zwiększył się lub udało się utrzymać jego standard. Poprawie uległa w szczególności infrastruktura, oferta sportowa i rekreacyjna oraz kulturalna. Zwiększył się poziom promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki. Znajduje to odbicie m.in. w liczbie turystów odwiedzających obszar, nie wpływa to jednak na wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców i ich identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami.
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	Mieszkańcy wskazując na rozwój infrastruktury turystycznej mają na względzie nie tylko rozwój regionu, ale i zapewnienie sobie ciekawej oferty rekreacyjno-wypoczynkowej.

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedź na pytanie
		Szczególnie dla mieszkańców realizujących się zawodowo w aglomeracji przyciągnięcie dużej liczby turystów nie jest pierwszoplanowym celem.
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	W LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane, a podejmowane działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Chociaż rekomendujemy wzmocnienie tych działań przez zwiększenie wagi kryterium oceny projektu.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w okresie realizacji LSR spadł. Utrzymuje się niekorzystna sytuacja kobiet na rynku pracy. Korzystne zmiany mają podobną dynamikę w gminach tworzących obszar LSR. Należy uwzględnić, że realizacja LSR pokrywała się w czasie z okresem wzrostu gospodarczego.
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	Ze względu na sytuację kobiet na rynku pracy, warto uwzględnić w kolejnej perspektywie takie wsparcie przedsiębiorczości, które nakierowane jest na poprawę dostępności usług opiekuńczych (dla osób zależnych – dzieci i seniorów) oraz rozwiązań przyjaznych pracownikom.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	Zrealizowano 1 projekt współpracy. Efekty odpowiadały założeniom.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	Należy dążyć do realizacji międzynarodowych projektów współpracy.
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	Tak
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	Należy jednak zintensyfikować działania promocyjne i animacyjne.
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	Należy jednak wzmocnić przekaz pozwalający na identyfikowanie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR.

Lp.	Pytanie badawcze	Odpowiedź na pytanie
		Zwiększenie samodzielności decyzyjnej LGD, skutkującej skróceniem procesu decyzyjnego związanego z zawieraniem umów.
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	Tak
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	<u>Tak, z wyjątkiem przedłużającej się procedury biurokratycznej w Instytucji Zarządzającej</u>
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	Tak
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	Tak
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	Tak
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	Częściowo
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	Tak, w pełni
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?	Dzięki wysokiej spójności celów działań sformułowanych w LSR inwestycje są komplementarne.

5. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
Analiza wskaźników rezultatu i produktu wskazuje, że istnieje kilka obszarów wymagających intensyfikacji jeśli mają być osiągnięte do 2023 roku: wytworzenie samorealizującej się lokalnej społeczności świadomej walorów kulturowych i turystycznych swojego regionu.	Budowanie/wytwarzanie lokalnej tożsamości jest procesem długotrwały i uwzględniającym wiele aspektów i perspektyw (ekonomiczną, socjologiczną, psychologiczną, urbanistyczno-architektoniczną, geograficzną, antropologiczną i geograficzną, historyczną, polityczną). Warto przyjrzeć się jak i poprzez jakie działania kształtować i umacniać każdy z tych aspektów. Warto pokazywać (wyjazdy studyjne, projekcje, spotkania on-line) miejsca, w których potencjał historyczno-kulturowy i turystyczny został w pełni wykorzystany i wytworzył silne lokalne marki, na zasadzie cudze chwalicie....
Nierównomierna jest aktywność mieszkańców poszczególnych gmin.	Intensyfikacja działań informacyjno-promocyjnych w gminach mniej dotąd aktywnych (Trąbki Wielkie, Suchy Dąb)
Cele LSR są nadal aktualne. Ma to być efektem trafnej diagnozy	Konsultacje społeczne nowych założeń LSR
Wsparcie dla NGO jest wystarczające, chociaż nie przekłada się znacząco na ich liczbę na obszarze LSR. Działania LGD mają duże znaczenia dla podejmowania aktywności społecznej przez mieszkańców (choć poziom tej aktywności nadal jest dość niski).	Jeśli miałyby w dalszej perspektywie służyć wzmocnieniu potencjału organizacji należałoby kierować działania także do nieformalnych liderów lokalnych i z ich pomocą aktywizować mieszkańców.
Poczucie sprawczości i wpływu mieszkańców na to, co dzieje się zarówno w ich własnej miejscowości jak i gminie jest duże, nie przekłada się ono jednak na podejmowanie aktywności na rzecz działań wspólnych i zaangażowanie w działalność grup nieformalnych.	Wymaga dalszego wzmacniania przez włączanie mieszkańców w procesy decyzyjne oraz działania na rzecz społeczności LSR.
Realizacji LSR przyczyniła się do wzmocnienia istniejących firm i powstania nowych przedsiębiorstw. Powstało 73 miejsc pracy. Zmiany te są zauważalne przez mieszkańców. Zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy jednak	Kontynuacja dotychczasowych działań.

Wniosek	Rekomendacja
zwiększanie się atrakcyjności ofert pracy. Nie zmieniły się również możliwości zatrudnienia poza rolnictwem.	
Znaczącym elementem inwestycji podejmowanych w ramach LSR były te nakierowane na rozwój turystyki. W ramach LSR udało się zwiększyć liczbę obiektów noclegowych, poprawić jakość ofertę gastronomiczną, rekreacyjną i sportową.	Kontynuacja dotychczasowych działań.
Badani oczekują, że w dalszym okresie działania te będą kontynuowane.	Działania promujące pełną i spójną ofertę obszaru także w niskim okresie turystycznym.
W okresie realizacji LSR zmniejszył się poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego na większości jego obszaru. Nadal niezbędne są działania skierowane do osób narażonych na wykluczenie z rynku pracy: kobiety po urodzeniu dziecka oraz młodzi ludzie (do 30 roku życia)	Utrzymanie definicji grup defaworyzowanych
Ze względu na ryzyko wykluczenia tych grup (kobiety, młodzi) oraz z powodu niekorzystnych zmian demograficznych, brakuje wsparcia takich projektów, które premiowałyby przedsięwzięcia służące rozwojowi usług dla osób zależnych (co umożliwiłoby kobietom powrót na rynek pracy) oraz elastycznych rozwiązań zatrudnieniowych (większa szansa dla młodych).	Wzmocnienie kryterium punktowego dla grup defaworyzowanych
Zrealizowano 43 projekty innowacyjne, głównie o charakterze produktowym, organizacyjnym lub marketingowym.	Kontynuacja dotychczasowej współpracy
Zrealizowano 1 projekt współpracy, który przyniósł efekty zgodne z założeniami.	Kontynuacja dotychczasowej współpracy, podjęcie nowych, w tym międzynarodowych.
Beneficjenci oceniają wsparcie ze strony LGD jako odpowiednie do ich potrzeb	Kontynuacja dotychczasowych działań
Wartością dodaną podejścia Leader jest przede wszystkim budowanie więzi między różnymi aktorami społecznymi i współpraca międzysektorowa. Ważną wartością dodaną jest też zwiększająca się integracja mieszkańców.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomostowy – pozwala na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań.	Kontynuacja dotychczasowych działań

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR	6
Tabela 2. Postęp finansowy	9
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy	12
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	13
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach	14
Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	15
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD.....	16
Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	18
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	19
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność	19
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	19
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania	20
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	22
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	24
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	25
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców.....	26
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	27
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	28
Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców	29
Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców	30
Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców.....	30
Tabela 22. Projekty współpracy.....	38
Tabela 23. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	39
Tabela 24. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci).....	40
Tabela 25. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)	40
Tabela 26. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	40
Tabela 27. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)	42
Tabela 28. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)	43
Tabela 29. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy	47

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców.....	29
Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	41
Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)	43
Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców	46
Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania	47
Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców	48

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

12. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

13. Jak sytuacja gminy zmieniała się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

14. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

15. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

16. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

17. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a.
- b.
- c.

18. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- a.
- b.
- c.

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy**19. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?**

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

20. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

21. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym
--	---

22. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

23. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

24. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcon(a) przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

25. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- a.
b.
c.

26. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

27. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

28. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

29. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

30. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa:

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak ☐ nie

31. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD		☐ inne, jakie?

32. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

33. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

34. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzież	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

35. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

- a.
b.
c.

36. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

37. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2. nie
--------	--------

38. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie?
---	--	------------------------	-------------------------

39. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

40. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

41. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

42. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

43. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

44. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

45. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1.
2.
3.

46. Jeśli nie, dlaczego?

1.
2.
3.

Informacje o respondencie

M1. Nazwa gminy:

M2. Nazwa powiatu:

M3. Płeć:

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek

M5. Wykształcenie:

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (*przejdź do pyt. M9*) 2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

- 1. tak** **2. nie**

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza 2. taka sama 3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1. tu, gdzie teraz
2. gdzie indziej w województwie
3. gdzie indziej w kraju
4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkali w przyszłości:

- 1 tu, gdzie teraz
3. gdzieindziej w kraju

Dziękujemy za udział w badaniu!

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD:

M5. Respondent to reprezentant: ☐ mieszkańców ☐ przedsiębiorców ☐ NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
 - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwo LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
 - i. sprawność organizacyjna LGD;
 - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
 - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
 - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
 1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
 2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
 3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakie musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
 - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
 - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
- iv. Rezultaty działań**
- 10. Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
- a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
 - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
 - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
 - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
 - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
 - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
 - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
 - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
- a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
 - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
 - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
 - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**